

5921

26

7-99

1 OCT 200

ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

ԳՐԵՑ

ՂԵՒՈՆԴ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ԴՈՒՐԵԱՆ

Ի ԴՊՐԵՎԱՆՈՒՑ

«Գնացէ՛ք այսուհետեւ աշակեր-
տեցէ՛ք զամենայն հեծանոսս, ՄԸ-
ԿԸՐՏԵՑԻՔ զնոսա յամուէն Հօր եւ
Որդւոյ եւ Հոգւոյն Մերոյ »
(Մատթ. ԻԸ. 19)

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

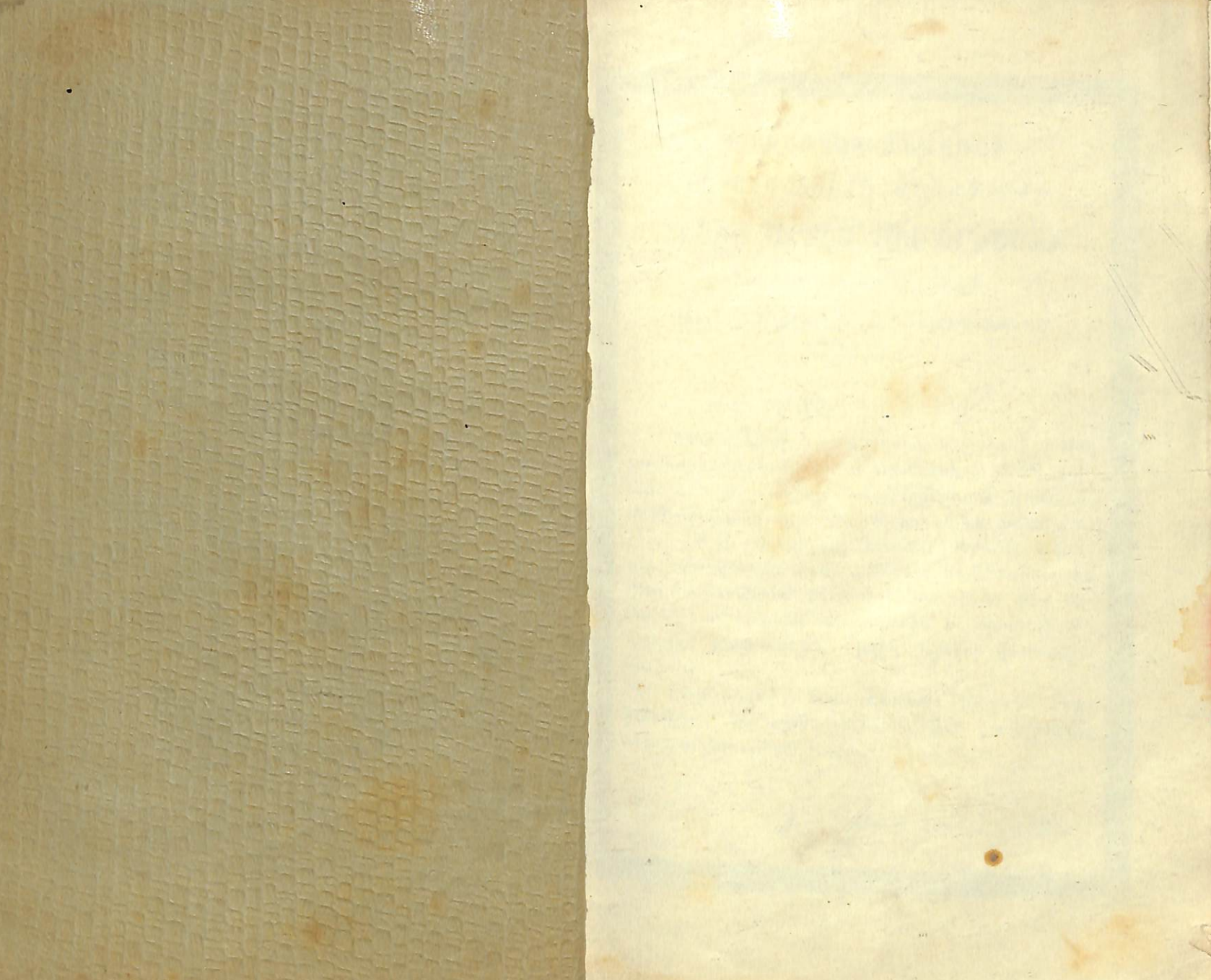
Վ. Եւ Հ. ՏԷՐ-ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ

Կ. ՊՈԼԻՍ

1907

26

Դ-99

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ ԱՆՄՈՌԱՑ
ԲԱՐԵՊԱՇՏՈՒՀԻ ՎԱՂԱՄԵՌԻԿ
ՏԻԿԻՆ ԱՐՏԷՄ ՍԵՄԵՐՃԵԱՆԻ

Առաքինազարդ Կողակցին
Ա.Զ.Ն. ԼՆԻՈՆ ԷՖ. Վ. ՍԵՄԵՐՃԵԱՆԻ

Ազն. Էֆենտի,

Քաջ գիտնալով որ միալուծ կ'կցորդե՛ք ի Ձեզ
բարեպաշտութեան եւ ուսումնասիրութեան ոգի-
ներն, եւ քե՛ ո՛րպիսի հետաքրքրութեամբ կ'հետեւի՛ք
կրօնական խնդրոց եւ քե՛ ի՛նչ բուռն հաւաստով զօղ-
ուած ե՛ք Ս. Եկեղեցւոյ խորհուրդներուն, կ'փու-
րամ անոնցմէ առաջնոյն, Մկրտութեան խորհուրդին
վրայ պատրաստած ուսումնասիրութիւնս Ձեր Ազ-
նութեան ամենեւն հաւասարմին եւ պաշտելի կո-
ղակցին վաղամեռիկ Տիկին Արեւմի յիշատակին
նուիրել :

Ընդունեցե՛ք, Ազն. Էֆենտի, իմ ջերմ մաղ-
թանքներս եւ օրհնութիւններս Ձեր բարեբաւսիկ
երկարակեցութեան համար :

6 Յունիս 1907

ՂԵՒՈՆԴ ՎՐԴՊՏ. ԴՈՒՐԵԱՆ

04 APR 2013

3921

26
7-99

ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ
ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

62004-67

ՅԱՌԱԶԱԲԱՆ

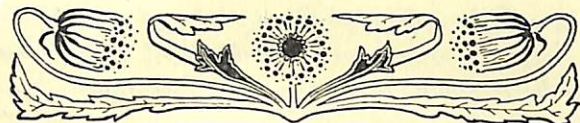
ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ Քրիստոնեական եկեղեցւոյ մէջ վիճաբանութեան նիւթ մասկարաւած է ամէն դարու մէջ. խնդիրը միակողմանի կամ կողմնակալ տեսութեամբ դիտողներու համար ցաւալի եւ մոլար միտումներու եւ հայեցողութեանց առարկայ եղած է. սակայն Հայ Առաքելական Ս. Եկեղեցին իր գոյութեան սկզբնաւորութենէն սկսեալ Մկրտութեան Խորհուրդին կարեւորութիւնը շեշտած է հիմնելով իր մէն մի տեսութիւնները Ս. Գրքի եւ Առաքելոց աւանդածին վրայ:

Ըստ այսմ մեք եւս իբր ամենայեցին եւ անըշան մի վարդապետն Հայ Առաքելական Ս. Եկեղեցւոյ, մտադրութիւն հրաւիրած ըլլալով Սրբազան Խորհուրդներու վրայ, այս անգամ սոյն զրոյկով կ'խօսինք Մկրտութեան Խորհուրդին նախաքրիստոնեական եւ քրիստոնեական պատմութեան եւ վարդապետութեան վրայ, որքան կրնային նպաստել մեզ սաստառող Ուղղափառ Սրբազան մասեմապիւրներն եւ այս նիւթին վրայ զրոյցներն:

6 Յունվար 1907

Կ. Պոլիս, Դասքիւղ

ՂԵՒՈՆԴ ՎՐԴՊՏ. ԴՈՒՐԵԱՆ

ՄԱՍՆ Ա.

ՆԱԽԱՔՐԻՍՏՈՆԵԱԿԱՆ ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆՑ
ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

ՔՐԻՍՏՈՆԵԱԿԱՆ ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ պատմութեան շրջանը պատկերացնելէ առաջ, հարկաւոր է նախ մկրտութեան ծագումը որոշել, խելամուտ ըլլալու համար՝ թէ ուստի՝ կ'սկսի իր պատմութիւնը և թէ ի՞նչ ընթացքով կ'հասնի մեզ։ Այս հարցը արդարեւ կրնայ դիւրաւ լուծուիլ՝ երբ նկատի առնենք այն մկրտութիւնները, որոնք սովորական դարձած էին հրէական վաղեմի ժողովրդեան մէջ. այսինքն՝ նորահաւսից համար սահմանուած մկրտութեանը և Յովհաննու մկրտութիւնը։ Պատմիչներէն ոմանք կ'ուզեն հաստատել սա անհաւանական և անհեթեթ կարծիքը՝ թէ քրիստոնէական մկրտութիւնը արդիւնք է հեթանոսական մկրտութեանց ազդեցութեան. ասիկա և ոչ մէկ կերպով ընդունելի է մե-

զի համար. վասն զի չունի ու է պատմական կապակցութիւն քրիստոնէական մկրտութեան հետ (*) :

Անշուշտ կարեւոր է գիտնալ թէ ո՞րն է ժամանակագրապէս առաջինը այդ հրէական երկու մկրտութեանց. ըստ ամենայն հաւանականութեան, նորահաւատներու կամ եկամուտներու համար սահմանուած մկրտութիւնը չիւն է քան Յովհաննու մկրտութիւնը, ինչպէս գիտնական Աստուածաբաններէ շատեր կ'հաստատեն :

Ա. ՆՈՐԱՀԱՒԱՏՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ ՍԱՀՄԱՆՈՒԱԾ ՄԿՐՏՈՒԹԻՒՆԸ

Նորահաւատներու կամ եկամուտներու (προσήλυτος = prosélytes) հաւատ սահմանուած մկրտութիւնը. — Հրէական օրէնքի պահանջման համեմատ՝ երբ հեթանոս մը կ'դիմէր Հրէական Ուխտին անդամակցելու՝ բաւական չէր համարուեր միայն թլփատելը դայն, այլ պէտք էր նաեւ մկրտել ի նշան մաքրութեան հեթանոսական պղծութեան և ի նշան Աստուծոյ խոստմանց ժառանգակից ըլլալու. մկրտութիւնը կ'կատարուէր մասնաւոր աւազանի մը

(*) Հետաքրքրական է յիշել՝ որ Իսլանտայի և Նորվեկիոյ այլ և ուր կողմեր կանոնա ժամանակներէ սկսեալ՝ նման քրիստոնէական մկրտութեան, կար Մկրտութեան արարողութիւն մը. զոր օրինակ հայր մը երբ համակրէր նորածին զաւակին, կ'որո-

մէջ՝ որուն ջուրը մկրտեալին ուսերուն հասնելու չափ խորութիւն կ'ունենար. մկրտութիւնը կ'կատարուէր ի ներկայութեան երախաւորներու կամ կնքահայրերու, և նոյն ստեղծ կ'ընկերակցէին մկրտեալին՝ Օրէնքին պատուէրները : Երբ նորահաւատը խոստանար լիովին պահել Օրէնքին բոլոր պահմանները, օրհնութեամբ մը կ'աւարտէին մկրտութեան արարողութիւնը : Յետոյ նորահաւատը պարտաւոր էր զոհ (*) մը մատուցանել՝ նկատուելու համար բացարձակապէս ուխտին անդամակից : Եկամուտներու և նորահաւատներու համար սահմանուած մկրտութիւնը հրէականութեան մէջ՝ ինքնատիպ հանգամանք մ'ունէ՞ր թէ ո՞չ՝ յայտնի բան մը չէ. արդարեւ բարբրները դասն անոր մէկ հետքը Յակոբ նահապետի իր ընտանիքին ըրած սա հրահանքին մէջ. « Ի բաց առէ՛ք զաստուածս օտարու-

շէր իր քով պահել, խնամել ու կրթել՝ մկրտել և անուն մը դնել յետոյ : Իսկ եթէ չհամակրէր՝ կ'ըմանէր զայն առանց մկրտելու : Մկրտեալը անդամակից կ'նկատուէր իր տոհմին և ժառանգակից իր հօր ստացուածոց : Օլաւ Դրիկվատեն, Նորվեկիայի տիրապետէին և ժողովուրդը քրիստոնէական մկրտութեան նման զոյւթիւն ունէր. սակայն հետզհետէ իր կարեւորութիւնը կորսնցուց քրիստոնէութեան բարեբար ազդեցութեան ներքեւ. այնպէս որ այժմ ոչ ևս կ'երեւի հոն այդ տոհմային սովորութիւնը և լոկ կ'ախրէ քրիստոնէական մկրտութիւնը :

(*) Զոհի մատուցումը Տաճարին կործանումէն յետոյ խափանեցաւ :

տիս, որ ընդ ձեզ են, ի միջոյ ձերմէ, և սրբեցա-
րուք, և փոխեցէք զպատմութեանս ձեր» (Ծննդ. 1. 2): Նմանապէս Աստուծոյ կողմանէ Մովսէսին
որուած սա պատուէրին մէջ. «Երթ առ ժողովուր-
դըն և սրբեա՛ զնոսա այսօր և վաղիւ, և լուսա-
ցեն զձորձս իւրեանց» (Ել. Բ. 5): Բայց կրնանք
սնդեւ և հաստատել՝ թէ ոչ մէկ կողմ Հին Կտա-
կարանի մէջ, և ոչ իսկ անվաւեր գրուածոց մէջ
չէ՛ յիշուած նորահաւատի մը մկրտութիւնը: Նոր
Կտակարանը եւս լուռ կ'մնայ այս մասին. Յովսե-
պոս և Փիլոն Հին Կտակարանի վրայ խօսելու առ-
թիւ՝ իրենց գրուածոց մէջ յիշատակութիւն մը չեն
ըներ այս մասին: Քրիստոնեայնախկին մատենագի-
րներէ և ոչ մէկուն գրուածին մէջ ալ չենք գտներ ուէ
ակնարկութիւն: Ո՛չ ալ մանաւանդ անոնց գրուա-
ծոց մէջ, որոնք հրէականութեան կամ մկրտութեան
վրայ վիճաբանական գրուածներ ունին: Այսպէս,
ո՛չ Բառնարասի, ո՛չ Յուսափնոս Վկայի և ո՛չ Տեր-
տուղիանոսի գրուածներու մէջ կ'գտնենք ո՛ր և է
հետք եկամուտներու մկրտութեան մասին: Թէև
պէտք է յիշել որ Սիրիլեան պատգամներու(*) չոր-
րորդ գրքին մէկ տողը. «Ըջողոր լըւասջիք մար-
մինն ի դետս մըշտաբուղխս». ինչպէս նաեւ Արիա-

(*) Սիրիլեան պատգամները հոմերական բարբառով և վեցու-
չափ ոտով գրուած 12 գրքեր են. այս գրքերուն հեղինակնե-
րը հրեայ անձեր կ'նկատուին, որոնցմէ ոմանք ապրած են Ն. Ք.
Բրդ Դար. ոմանք ալ քրիստոնէական ժողովանի սուպին երեք
դարերուն մէջ:

նոսի (Arrian) մէկ խօսքը, որ հեթանոսի մը կ'ուղ-
ղուի. «Եթէ յանձն առնուցուք զպէտս մկրտե-
լոց՝ յայնժամ լինի արդեամբ և կոչի հրեայ». ակ-
նարկութիւն մըն է այս եկամուտներու մկրտութեան
(Տե՛ս Diss. Epist. II. 9): Այս մկրտութեան մասին
իրեւ երրորդ յիշատակութիւն մը կ'գտնենք Նոր
Կտակարանի Եթովպական թարգմանութեան մէջ.
(Մատթ. ԻԳ. 15) ուր ըսուած է «Յածիք ընդ-
ծով և ընդ ցամաք ընկրեալ եկամուտ մի». հակա-
ռակ բոլոր բնագիրներու, որ ունին «Յածիք ընդ-
ծով և ընդ ցամաք առնեղ եկամուտ մի»: Այսու-
ամենայնիւ այս երեք յիշատակութիւններն առ ա-
ռաւելն Բրդ դարու գործ կրնան նկատուիլ, որ
ժամանակ արդէն եկամուտներու կամ նորահաւա-
տներու համար սահմանուած մկրտութիւնը կար Հը-
րէից մէջ: Ասով չենք ուղեր ըսել՝ թէ այս մկր-
տութիւնը քրիստոնէական ժամանակամիջոցի մը
մէջ հաստատուած արարողութիւն մ'է. նմանա-
պէս հակառակ ենք այն կարծիքի՝ թէ այս մկր-
տութիւնը ընդօրինակուած ըլլայ քրիստոնական
մկրտութենէն. վասն զի քրիստոնէութեան սկիզբէն
հրէական եկեղեցին (Սինակոկան) միշտ թշնամու-
թիւն մը կը տածէր ընդդէմ քրիստոնէութեան,
և կարելի չէ ըսել՝ թէ այդպիսի հանրածանօթ
մկրտութեան արարողութիւնը Սինակոկան փոխ
առնէր քրիստոնէութենէն, հեթանոսները իրեն ան-
դամակից ընելու միջոց մը նկատելով զայն:

Եկամուտներու կամ նորահաւատներու համար

սահմանուած մկրտութիւնը Աստուածաշունչի, Յովսեփոսի և Փիլիմի պատմութեանց կամ մկրտութեանց մէջ չխնդրէն պէտք չէ նաեւ եղբակացունել՝ թէ բոլորովին նոր սահմանուած բան մը մ'ըլլար այն: Այդ լուծմանէն բան մը ոչ ուղղակի կ'հաստատուի և ոչ ալ կ'հերքուի. բաւական է՝ որ իրեն ծագումը յայտնի ըլլայ մեզի: Այդ ծագումն ալ ոչ այլուր պիտի կարենանք գտնել, բայց եթէ թաւմուտի առաջին դրքին, այն է Միշնայի մէջ, ուր կը յիշատակուի թէ Շամմայի դպրոցը կ'ընդառնէր՝ Ուխտին անդամակցելու միայն ա՛յն հեթանոսները, որոնք թլփատուելէ զատ կ'մկրտուէին: Ընդհակառակը Հիլլէլի դպրոցը չունէր այդ վերջին արարողութիւնը: Արդէն բացայայտ գիտենք որ Հրէական Օրինաց պահանջման համաձայն, անսուրբ մարդը անհրաժեշտ էր որ մկրտուէր, եթէ ոչ կ'սպաննուէր ժողովուրդէն (Տե՛ս, Ղեւտ. ԺԱ-ԺԵ թիւք ԺԹ). հետեւաբար հեթանոս մը պարտաւոր էր մըկրտուիլ, քանի որ այն ալ անսուրբ մը կ'նկատուէր:

Մեր այս ըսածներէն սա եղբակացութեան կըրնանք յանգիլ՝ թէ նորահաւատներու մկրտութիւնը չատ հին է հրէական կրօնի մէջ, և երբ Յովնանն էս Մկրտիչ սկսաւ քարոզել և մկրտել, արդէն գոյութիւն ունէր հրէական այդ արարողութիւնը. դիւրին է հասկնալ ուրեմն՝ թէ մկրտութեան արարողութիւնը Յովնանէս Մկրտիչ ընդունեցաւ իրեն իբր միջոց իր նպատակին, բոլորովին տարբեր ոգի մը գնելով անոր մէջ:

Բ. ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ ՄԿՐՏԻ ՄԿՐՏՈՒԹԻՒՆԸ

Տարակոյս պէտք չէ ունենալ՝ որ մկրտութիւնը հրէական կրօնի մէջ արդէն անդամակցութեան համար սահմանուած արարողութիւն մըն էր՝ Յովնանն էս Մկրտիչ քարոզութեան սկսելէն առաջ: Սակայն պէտք է ըսել՝ որ մկրտութեան պատմութիւնը բուն իսկ իրմով կ'սկսի. իր պաշտօնին բերմամբ մկրտիչ տիտղոսը առած է օ βαπτιστον, Մարկ. 2. 14, 24 օ βαπτιστής Մարկ. 9. 1. Մրկ. Ը. 28 Ղուկ. Է. 20. Յովն. Հնախօս. ԺԸ. Ե. 2): Յովնաննու մկրտութիւնը նշանակութեամբ բոլորովին տարբեր է թէ՛ Ղեւտական Օրէնքին համաձայն եղող մկրտութիւններէն և թէ՛ նորահաւատներու մկրտութեան: Յովնաննու Մկրտութիւնը սահմանուած էր ո՛չ թէ նորահաւատից համար, այլ բուն իսկ Հրէից ազաշխարութեան համար. այսինքն՝ վախճանը և նպատակն էր տանիլ դէպ ի ազաշխարութիւն. նմանապէս պատրաստութիւն մըն էր Միտիական թաղաւորութեան, խորշելով ամէն զեղծ ընթացքներէ: Բացայայտ է՝ որ Յովնաննու մկրտութիւնը եթէ չունենայ յարացուցական բան մը իր մէջ՝ չէր կրնար սեփականել իրեն առանձնայատուկ անուն մը. ուրեմն իր մկրտութիւնը կ'տարբերի Օրէնքի դրած մկրտութիւններէն թէ ոչ ձեւով՝ գէթ նշանակութեամբ:

Նաեւ բացորոշապէս կ'տարբերէր քրիստոնէա-

կան մկրտութենէն: Այդ տարբերութիւնը ինքն իսկ Յովնաննէս ցոյց կուտայ իր սա խօսքով. «Ես մկրտեմ զձեզ ջրով յապաշխարութիւն, բայց որ զկնի իմ գայ, հղօրագոյն է քան զիս... նա մկրտեալսն զձեզ ի Հոգին Սուրբ և ի Հուր» (Մատթ. Գ. 11. հմմտ. Յովն. Ա. 33): Յիսուս Քրիստոս իսկ զգալի տարբերութիւնը ցոյց տուաւ՝ ըսելով. «Զի Յովնաննէս մկրտեաց ի ջուր, այլ դուք մկրտաիցէք ի Հոգին Սուրբ» (Գործք Ա. 5. հմր. ԺԱ. 16): Նաեւ Գործք Առաքելոցի մէջ յիշուած պարագայ մը բացարձակապէս ցոյց կուտայ էական տարբերութիւնը սոյն երկու մկրտութեանց: Երբ Պօղոս Առաքեալ խնայաւ, որ Նիկեսոսի աշակերտները Յովնաննու մկրտութիւնը միայն ընդունած են, անմիջապէս «Յանուն Տեառն Յիսուսի» զանոնք մկրտեց. և նոյն այն պահուն Առաքեալը ձեռք դրաւ անոնց վրայ, և ստացան Ս. Հոգին (Գործք. ԺԹ. 3-6): Ծնորդային իր Մատթէի մեկնութեան մէջ (էջ 52) կ'ըսէ. «Յովնաննու մկրտութիւնն ատաւել քան զՄովսէսին ապաշխարութիւն միայն էր, իսկ Քրիստոսի՝ ո՛չ ապաշխարութիւն, այլ ձրի թողութիւն և չնորհիւ որդեգրութիւն»: Կիւրեղ Երուսաղէմացին ալ իր «Կոչումն Ընծայութեան» գրքին Գրք մասին մէջ, մկրտութեան Ս. Խորհուրդին վրայ խօսած ատեն, ցոյց կուտայ վերջինին ունեցած տարբերութիւնը Յովնաննու մկրտութենէն:

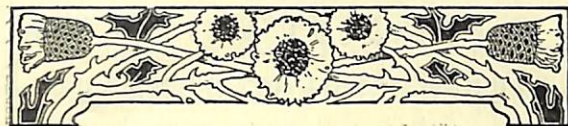
Առաքեալները, Յիսուսի Յարութենէն առաջ,

կ'ատենենք՝ որ մկրտութիւններ կ'կատարեն. (Յովն. Գ. 2). այս մկրտութիւնը չկարծուի՝ որ «յանուն Հօր և Որդւոյ և Ս. Հոգւոյն» եղած ըլլայ, վասն զի Ս. Հոգին տակաւին ընդունած չէին (Յովն. է. 39). հաւանականաբար Ապաշխարութեան մկրտութիւն էր, նման Յովնաննու մկրտութեան. որովհետեւ Յիսուս ալ ի սկզբան քարոզեց ապաշխարութիւն (Մարկ. Ա., 15): Անտարակոյս առաքելոց այս մկրտութիւնը չէր այն մկրտութիւնը, զոր յետ յարութեան Տեառն կատարեցին. ասիկայ պատճառով Տեառն համար էր և ոչ կատարելութեան. խորհրդանշանական (symbolique) էր և ո՛չ խորհրդական (sacramental): Ինչպէս այս մասին այնքան լաւ կ'ճառէ Տերտուղիանոս իր «Յաղագս մկրտութեան» ճառին մէջ (Ժ. ԺԲ):

Բոլորովին անհիմն է ըսել՝ թէ Քրիստոս սահմանադրեց քրիստոնէական մկրտութիւնը իր յարութենէն առաջ, ինչպէս Պետրոս Լոմպարտացի կ'ուղէ հաստատել (Գ. 7): Երբ Յովնաննէս բանտարկեցաւ Յիսուս ինքն իսկ շարունակեց Յովնաննու քարոզութիւնը. ինչպէս կ'կարդանք Մարկոսի Աւետարանին մէջ, «Յետ մասնելոյն Յովնաննու եկն Յիսուս ի Գալիլիա, քարոզէր զԱւետարանն Աստուծոյ, և ասէր թէ կատարեալ է ժապաշխարհէք և հաւատացէք յԱւետարանն» (Ա. 14-15): Ըստ այսմ հաւանական է կարծել թէ Յովնաննու բանտարկութենէն ետքը Յիսուս շարունա-

կեց Յովհաննու քարոզութիւնն . իսկ աշակերտներն ալ կ'կատարէին սպաշխարութեան մկրտութիւնը : Անտեղի է խնդիր յարուցանել՝ թէ աշակերտք յանուն Յիսուսի կ'մկրտէին . մեզ անձանօթ կ'մնայ այս պարագան . միւս կողմանէ Յովհաննէս «Յանուն Յիսուսի» չէր մկրտեր , այլ կ'մկրտէր երկնից արքայութեան պատրաստութեան համար . նոյնը պէտք էր աշակերտներն ընէին մկրտեալներն առաջնորդելու համար առ Բրիստոս :

Բ. ՄԱՍ

ՔՐԻՍՏՈՆԵԱԿԱՆ ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

ՔՐԻՍՏՈՆԵԱԿԱՆ մկրտութեան պատմութիւնը պիտի կրնանք ամէն կողմանէ քննել՝ նկատի առնելով սա եօթը գլխաւոր կէտերը :

Ա. Մկրտութեան Խորհուրդին հաստատութեան ժամանակը .

Բ. Մկրտութեան բանաձեւը .

Գ. Մկրտութեան ենթական .

Դ. Մկրտութեան պաշտօնեայն .

Ե. Մկրտութեան նիւթը .

Զ. Մկրտութեան եղանակն .

Է. Մկրտութեան կանոնները .

Ա. ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿ

Մկրտքեան Խորհուրդին հաստատքեան ժամանակը. — Յիսուս Քրիստոս՝ իր յարութենէն ետքը՝ երբ վերջին անգամ պիտի բաժնուէր իր աշակերտներէն, անոնց տուաւ իր վերջին պատուէրները այն մեծ գործին վերաբերութեամբ, որ էր աշխարհի աւետարանումը։ Կենթադրուի՝ թէ իր բոլոր խօսքերը, զորս ըսաւ Յիսուս այս տեսակցութեան ատեն, չգրուեցան. բայց թէ ինչ ըսուեցաւ՝ կըրնանք դատել վերջը գրուածներէն։ Ինչ որ գրուած է ցոյց կուտայ՝ թէ Քրիստոս խօսելով իր աշակերտներուն բազմապիսի պարտականութեանց վերայ, ընդհանուր բացատրութիւններ գործածեց՝ առանց մանրամասնելու այս կամ այն պարտականութիւնը։ Ըսաւ միայն. «Աշակերտեցէ՛ք զամենայն հեթանոսս . . . ուսուցէ՛ք նոցա սրահել զամենայն զոր ինչ պատուիրեցի ձեզ» (Մատթ. ԻԲ. 20)։ Բայց «զամենայն»ի բովանդակութիւնէն, որ պատուիրուած էր, բան մը յանուանէ կիլիկիոյ, և այն բանն է ՄԿՐՏՈՒԹԻՒՆԸ։ «Գնացէ՛ք այսուհետեւ աշակերտեցէ՛ք զամենայն հեթանոսս, ՄԿՐՏԵՅԻՔ զնոսս յանուն Հօր և Որդւոյ և Հոգւոյն Սրբոյ»։ (Մատթ. ԻԲ. 19)։

Այս պատուէրը այն ատեն միայն պիտի կա-

տարէին լիովին՝ երբ բարձունքէն երկնային զօրութիւնը զգենալին (Ղուկ. ԻԳ. 49)։ Արդարեւ՝ երբ Պենտեկոստէի օրը Հոգին Սուրբ, որ մարդարեւ կան հոգի ներշնչեց անոնց և օժտեց զանոնք իմաստութեամբ, քաջալերութեամբ և յարատեւութեան կոյրովով՝ որ անհրաժեշտ պայմաններ էին անոնց մեծ ու բարձր պաշտօնին համար, այն ատեն սկըսան քարոզել և մկրտել զօրութեամբ Ս. Հոգւոյն։ Առաջին անգամ Պետրոս Առաքեալ քաջալերեց ժողովուրդը՝ որպէս զի ապաշխարեն ու մկրտուին «Յանուն Տեառն Յիսուսի Քրիստոսի, ի թողութիւն մեղաց»։ (Գործք. Բ. 38), և նոյն այդ Հոգեգալըստեան օրը, հակառակ այսքան հրէական ռիսքիմ թշնամութեան, մեծ յաջողութիւն գտաւ այդ առաջարկը (Գործք. Բ. 41)։

Բ. ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ ԲԱՆԱԶԵԻԸ

Մկրտքեան բանաձեւը. — Ընթերցողը առաջին առթիւ պիտի նշմարէ այն տարբերութիւնը, որ կայ Յիսուսի պատուէրին և առաքելոց մկրտութիւն կատարելուն մէջ։ Յիսուս կ'պատուիրէ՝ «Մըկրտեցէ՛ք յանուն Հօր և Որդւոյ և Հոգւոյն Սրբոյ»։ մինչդեռ կ'տեսնենք՝ որ Պետրոս կ'մկրտէ միայն «յանուն Տեառն Յիսուսի Քրիստոսի»։ Կիպրիանոս († 258) նկատի առնելով այս տարբերութիւնը կ'բացատրէ ըսելով՝ թէ «Յանուն Յիսուսի

Քրիստոսի» պարզ բանաձևեր կ'գործածուէր միայն Հրեաներու համար, վասն զի անոնք կ'հաւատային Հօր Աստուծոյ. հետեւաբար հարկ չկար «Յանուն Հօր» եւս մկրտել զանոնք» (ԹՈՒՂԹ. ՀԳ. 17. 18) :

Աւքրոսիոս եկեղեցական մատենագիրը (310—397) իր «Յաղագս Հոգւոյն Սրբոյ» գրքին մէջ կ'ըսէ՝ թէ «Յանուն երրորդութեան միոյն անձին մատաւարարուած մկրտութիւնը, զօրութեամբ՝ յանուն երրորդութեան մկրտութիւնն է և միշտ վաւերական» (De Spiritu. S. 4. 43. 44. Migne XVI. 714. 715) :

Յաջորդ դարերու մէջ ուրիշ եկեղեցական հայրեր եւս ինչպէս Թ. Ագուիւնայիւ և Նիկողայոս Պապ միեւնոյն կերպով բացատրած են :

Երկրորդ և յաջորդ դարերու մէջ յանուն Երրորդութեան մկրտութիւն կատարուելուն տարակոյս չունենալու համար՝ հարկ անհրաժեշտ կ'համարինք ի մէջ բերել Յուստինոս վկայի Զատաղովականին սա տողերը. «Զի յայնժամ յանուն Աստուծոյ ամենեցունց Հօր և Տեառն և Փրկչին մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի և Հոգւոյն Սրբոյ ջրով մկրտին» (Զատաղովոսիւն. Ա. 61) :

Թէ ի՞նչու համար Առաքեալք «Յանուն Յիսուսի Քրիստոսի» կ'մկրտէին : Ըստ նոր մեկնիչներու հաւանական կարծեաց «Յանուն Յիսուսի Քրիստոսի» խօսքը ոչ թէ մկրտութեան բանաձև է, այլ լոկ եղանակ մըն է քրիստոնէական մկրտութիւնը որոշելու Յովհաննու մկրտութենէն : Այսպէս երբ

Գործք Առաքելոցի հեղինակը կ'ըսէ՝ թէ ժողովուրդը «Մկրտուեցաւ յանուն Տեառն Յիսուսի» : այս հնչանակեր թէ այս էր այն բանաձևը, զոր կ'գործածէին ամէն մկրտութեան ատեն. այլ պարզապէս բացատրութիւն մըն է թէ այդ անձերը կը մկրտուէին քրիստոսի կամքը կատարելու, անոր համար հնազանդելու և անոր ցոյց տուած շաւղին հետեւելու : Պօղոս Առաքեալ իր Կորնթացւոց թղթին մէջ կ'ըսէ՝ թէ Իսրայէլացիք «Մկրտեցան ի Մովսէսի» (= εις τὸν Μουσῆν =) ուրիշ բան ըսել չուզեր՝ բայց միայն թէ անոր կամքը կատարեցին : խոստովանեցան՝ թէ կը հետեւին անոր հաւատարմութեամբ, թէ անոր հեղինակութիւնը ճանչցան և հնազանդեցան, ընդունելով զանի իբրեւ Տէր և Գլուխ : Նոյն այս կերպով, այս իմաստով պէտք է հասկընալ «Մկրտիլ ի Քրիստոս» կամ «Մկրտիլ Յանուն Տեառն Յիսուսի» բացատրութիւնները. (Հռովմ. Զ. 3. Գաղ. Գ. 27, Ա. Կորնթ. Ա. 13, Ա. Կորնթ. Զ. 11) :

Հետեւաբար՝ յախուռն և ոչ բանաւոր կարծիք մըն է ըսել՝ թէ անհամաձայնութիւն կայ այդ երկու բանաձևերուն մէջ. վասն զի ինչպէս ըսինք «Յանուն Յիսուսի Քրիստոսի» խօսքը ոչ թէ բանաձև մըն է մկրտութեան, այլ եղանակ մըն է Քրիստոսի մկրտութիւնը որոշելու Յովհաննու մկրտութենէն :

Հայ եկեղեցւոյ մկրտութեան բանաձևը հետեւեալն է, «(այս անուն) ծառայս Աստուծոյ եկ-

եալ յերախայութենէ ի մկրտութիւն, մկրտի յանունն Հօր և Որդւոյ և Հոգւոյն Սրբոյ, զնեալ արեամբն Քրիստոսի ի ծառայութենէ մեղաց, ընդունի զորդեգրութիւն Հօրն երկնաւորի. լինել ժառանգակից Քրիստոսի և տաճար Հոգւոյն Սրբոյ: Այս էական մասը մնացած է առաքելական ժամանակէն, սակայն Հռոմէական Եկեղեցին այժ տալով իր կղերին նշանակութեան և իշխանութեան, փոխած է այդ ձեւը և ըրած է՝ «ԵՄ ՄԿՐՏԵՄ (զայս անուն) յանունն Հօր և Որդւոյ և Հոգւոյն Սրբոյ»: Այսպէսով նա մկրտողի անձին աւելի նշանակութիւն կուտայ քան թէ Քրիստոսին. (ԳՐԻԳՈՐ ՏԱԹԵԻԱՅԻ. Գիրք Հարցնանց. եր. 588):

Գ. ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ ԵՆԹԱԿԱՆ

Մկրտութեան ենթական կրնայ ըլլալ կամ չափահաս և կամ մանուկ.

Չափահաս. — Եկեղեցւոյ մէջ ընդունուելու համար առաջին պայմանը մկրտութիւնն էր, որ առաքելական դարուն մէջ անյապաղ կ'արուէր անոնց, որ կ'իտաստովանէին Քրիստոսի Աստուածութիւնը. Գործք Առաքելոցի վկայութիւնները բազմաթիւ են. (Բ. 41, Ը. 37, Ժ. 47, ԺԶ. 15, 33): Աւելի ուշ՝ և հաւանականաբար Բոլ դարէն յետոյ՝ Մկրտութեան արարողութիւնէն առաջ հաստատուեցաւ ուսուցման և պատրաստութեան ժամանակա-

միջոց մը՝ երախայացուցում մը: Եւրոպայի Ժողովը (300) նորահաւասներու պատրաստութեան համար երկու տարի կ'պահանջէ (Կ. 42): Անոնք՝ որոնք այսպէս ինքզինքնին կ'պատրաստէին մկրտութեան՝ կ'կոչուէին երախայք (= κατηχούμενοι = ունկնդիրք). վասն զի ամենէն առաջ պարտաւոր էին ուսանիլ փրկութեան ճշմարտութիւնները. որովհետեւ անհափաճա կ'նկատուէին Ս. Հոգւոյն որդեգրութեան արժանանալու համար: Անոնք Եկեղեցի կրնային յաճախել՝ քարոզի ունկնդրելու համար, սակայն Ս. Հաղորդութեան ժամանակ դուրս կ'ելլէին, երբ Սարկաւագն կ'աղագարարէր. «Մի՛ ոք յերախայից, մի՛ ոք ի թերահաւատից, և մի՛ ոք յապաշխարողաց և յանաբրից մերձեցի՛ յաստուածային խորհուրդ». կամ «Եւ որք ոչ էք կարողք հաղորդիլ աստուածային խորհրդոյս, առ դրունս ելէք և աղօթեցէք» (Ա. Կորնթ. Ժ, 1—12, ԺԱՄԱԳԻՐԲ): Օրինաւոր կրթութենէ յետոյ, այսինքն՝ երբ հաւատոյ մասունքը պէտք եղածին չափ սորված և քրիստոնէական կեանքի վարժուած ըլլային՝ այն ատեն կ'որոշուէր անոնց մկրտութեան օրը. մկրտութենէն անմիջապէս ետքը կուգար խոստովանութիւնն ու հաղորդութիւնը, ետքը Երախայից կ'մատուցուէր քիչ մը կաթ և մեղր: Մըկրտութեան տօները ութ օր կ'տեւէին. այդ միջոցին, նորակնուքները սպիտակ հանդերձներ կը հագնէին: Տերտուղիանոս արդէն կ'իշխէ կնքահայրերու զոյութիւնն ալ:

Երախայ մը եթէ մարտիրոսանայ, այն աշխնը՝ որով նա իր կեանքը Քրիստոսի համար կ'զոհէր, կ'համարուէր մկրտութիւն. առեալք մկրտեալ էր այս: Այսպէս նաեւ ի Ս. Գիրս յիշատակուած է Մկրտութիւն մը մեռելոց համար (Ա. Կոր. ԺԵ. 29), զոր կ'կատարէին հաւանաբար աղանդաւորներէն ոմանք. ետքը նոյնը ըրին Մարկիոնեանք ալ, բայց Եկեղեցին Տերստղիանոսին սխեղով դատապարտեց այդ սովորութիւնը՝ որ ինքնին երկար ժամանակ ալ չկրցաւ դիմանալ կամ տեսել:

Մինչև Երդ դարու սկիզբը Մկրտութեան Խորհուրդը կ'կատարուէր գրեթէ նախնական ձևով. ցորչափ քրիստոնէութեան դիմողներ գտնուէին, միշտ անպակաս կ'ըլլային չախանաւ երախայք (adultes): Ուստի յաճախ կ'պատահէր՝ որ Քրիստոնեայ ծնողներու զաւակներ որոշեալ տարիքի մը մէջ և կամ մահուան մահիճին մէջ միայն կ'ընդունէին Մկրտութեան Խորհուրդը: Բարեփոխութիւն կատարուեցաւ միայն Երդ դարուն՝ երբ մանուկները մըկըրտելու սովորութիւնը, որ արդեւքի հանդիպած էր նախապէս, բոլորովին ընդհանուր եղաւ:

Երախայութիւնն ուրեմն՝ ինչպէս նաեւ մկրտութեան հետ կապ ունեցող նախնական սովորոյթները բոլորովին չանհետացան այս շրջանին մէջ: Այն երախայները, որոնք յանձն կ'առնէին մկրտուիլ և զորս հասարակութիւնն արժանաւոր կ'նկատէր Եկեղեցւոյ մէջ ընդունելու, մասնաւոր եղանակով մը՝ նուիրական մեծ պահքին, քառա-

սունքին մէջ և կամ աւելի կանուխ ժամանակի համար՝ մկրտութեան օրերու մէջ՝ պէտք էր որ պատարասուէին ընծայութեան խորհուրդն ընդունելու համար: Ընդունակ կամ ընտելալք (= Competentes, electi, = Φωτισόμενοι = շուսաւորեալք) աւելի խնամով և քիչ քիչ կ'ուսանէին հաւատքի ճշմարտութիւնները: Հանգանակը իրենց կ'յանձնուէր՝ որպէս զի բերանացի սորվէին զայն. ժամանակ մը վերջը՝ բնագիրը եւ կ'դարձնէին. երբեմն նոյն իսկ բարձր ձայնով եկեղեցւոյ մէջ կ'արտասանէին զայն, ցոյց տալու համար՝ թէ սորված էին զայն: Այս կրկին արարողութիւնները կոչուած էին աւանդումն (traditio) և կրկնումն հանգանակի (redeitio symboli): Այսպէս կ'ընէին նաեւ «Հայր մեր»ին համար եւս: Զանազան հոգեւոր գործողութիւնք՝ ինչպէս երգմենացոյցութիւն, մեղաց խոստովանութիւն և պահք կ'աւելցուէին կրճաական կրթութեան վրայ, որոնց նպատակն էր ընծայեալները փորձել՝ թէ իրաւցնէ պատրաստ են: Մկրտութեանէն ետքը Երախայ Քրիստոնէին կ'ուսուցանէին խորհուրդին այն վարդապետութիւնը, զոր՝ այն ատեն խիստ գործադրութեան մէջ եզող զաղանապահութեան շնորհիւ՝ մկրտեալներու միայն օրէնք էր յայտնել: Այս ուսումն է ահա, զոր Յոնք կ'անուանեն խորհրդաճակակն *fr̄husn̄kական* (Catechèse mystagogique): Անշուշտ «Հաւատամք»ն ու «Հայր մեր»ն Քրիստոնէական Խորհուրդներ կ'նկատուէին հաւասարապէս, և հետեւաբար՝ քանի մը եկեղեցեաց մէջ՝ այս վեր-

ջինը մկրտութենէն վերջ կ'ըսացատրուէր անմիջապէս, բայց նորահաւատները պատրաստելու հարկը կ'ստիպէր քիչ մը շեղիլ կանոնէ: Մանուկները մը կըրտուէր սովորութիւնը արդէն ընդհանրացած ըլլալով՝ իր ետեւէն բերած էր կարգապահական փոփոխութիւն մը: Բայց փոխանակ ջնջուելու, նախադասարարութեան հին գործառնութիւնները փոխուեցան խորհրդաձեւական կանոններու՝ յետոյ արարողութեան սմբողջացուցիչ մասը կազմելով:

Հատին եկեղեցւոյ Հայրերէն ոմանք կ'սնդէին՝ թէ փախափի մկրտութիւնն կրնայ երբեմն հասարակ մկրտութեան տեղ բռնել. բայց կ'հանդպինք նաեւ հակառակ վարսկստութեան մը, որ այդ խորհրդոյ համազօր կ'ընդունի միայն մարտիրոսութիւնը, որ կ'կոչուի արեւմտեւ մկրտութիւն: Այս կարծիքը կ'աւելնէ նաեւ Յոյն եկեղեցւոյ մէջ:

Երբ քրիստոնէական եկեղեցւոյ սուաջին դարերուն մէջ հերձուածներ և հերետիկոսութիւններ բազմացած էին, և ահա նոյն միջոցին պատահեցաւ՝ որ անոնց զգաստացեալ հետեւողներէն ոմանք դարձան ի ծոց եկեղեցւոյ: Հարկ եղաւ խնդիր յուզել թէ Հերետիկոսաց կատարած մկրտութիւնը կամ ընդհանրապէս արտաքոյ եկեղեցւոյ կատարուած մկրտութիւնը ուղղափառաց մկրտութեան հաւասար էր արդեամբ, թէ Հերետիկոսաց մկրտութիւնը վաւեր է, թէ չէ պէտք է նորէն մկրտուել: Տէրտուդիանոս անվաւեր համարեց Հերետիկոսաց մկրտութիւնը՝ իր «Յաղաքս մկրտութեան»

ճառով, որ Յունարէն լեզուաւ ալ հրատարակուեցաւ, բաւական ազդեցիկ եղաւ սուղ ժամանակի մէջ մի և նոյն կարծիքը Կարքեդոնի (չուրջ յամի 220) Սիւննադայի և Իկոնիոնի (չուրջ յամի 230) եկեղեցական ժողովոց ընդունել տալու համար: Մասնաւոր եկեղեցիներ տալքեր կարծիքներ ունեցան. Ափրիկէի և Ասիոյ եկեղեցիները անվաւեր կ'համարէին Հերետիկոսներու մկրտութիւնը. իսկ Իտալիոյ եկեղեցիները վաւերական կ'սեպէին: Սուաջիներուն գլուխը կ'գտնուէր Կիպրիանոս և վերջիններուն գլուխը կ'գտնուէր Հռոմի Ստեփանոս Պապը: Երբ Կիպրիանոսի նախագահութեամբ Կարքեդոնի մէջ (255 ին և 256 ին) գումարուած ժողովները որոշեցին՝ որ ուղղափառ եկեղեցին դարձող հերետիկոսները երկրորդ անգամ մկրտուելու են. Հռոմայ եկեղեցւոյն Ստեփանոս Պապն այդ Սինոդոսներու որոշումը իբր նորութիւն համարելով մերժեց և արդիւնք զայն Ափրիկէի եկեղեցեաց՝ զանոնք հաղորդակցութենէն բաժնելու սպառնալիքով: Մի և նոյն իմաստով թուղթ մը գրեց նաեւ Փոքր Ասիոյ Եպիսկոպոսներուն, երբ իմացաւ թէ անոնցմէ շատերը մասնաւորապէս Փրիմիլիանոս Կեսարացի և Հելինոս Տարսոնացի գէպի Ափրիկեցիներու կողմը միտած էին: Ասոնք նոր ժողով մը գումարեցին՝ 256 ին՝ աշնան, և հաստատուն մնացին իրենց կարծեաց մէջ ի մասին անվաւերականութեան հերետիկոսներու մկրտութեան: Ստեփանոս այն ատեն իր բոլոր յարաբե-

քութիւնները կ'նորոգէ: Այս հերետիկոսական մը-
կըրտութեան խնդիրը պիտի կարգադրուէր Տիեզե-
րական Առաջին (Նիկիոյ) Ժողովոյն մէջ: Ժողովը
որոշեց՝ որ վաւերական է հերետիկոսներուն տուած
մկրտութիւնը. միայն թէ Եկեղեցւոյ ընդունած
մկրտութեան համեմատ Երրորդութեան անուամբ
կատարեալ լինի: Նիկիոյ Ժողովը անվաւեր կը
յայտարարէ Պաւլոսեանց, այսինքն՝ Պօղոս Սա-
մատացւոյն հետեւողներու մկրտութիւնը (Կաճոճ
19): Հայ Եկեղեցին վերստին կ'մկրտէր այն աղան-
դաւորները (Արիոսեան, Մակենդոնեան, Նեստո-
րական, Սաբելեան, եւայլն), որոնք չունին Ս.
Երրորդութեան ճշմարիտ դաւանութիւնը (ԳԲ.
ՏԱԹԵՒԱՅԻ. Գիրք Հարց. 590):

Մանկունի. — Մանկունք՝ հաւատացեալներու
դաւաւները՝ կ'մկրտուէին իրենց ծնողներու հաւատ-
քով և երաշխաւորութեամբ կնքահօր, պայմանաւ
որ սնուցանեն զանոնք Քրիստոսի հաւատքին մէջ,
որով միայն ներելի էր մանուկներու մկրտութիւնը:
Այսպէս կ'ըսենք, վասն զի ծնողներու կամքն ան-
չուշտ մանկան ալ կամքն է: Ինչպէս որ մանկան
մարմնաւոր կեանքը ծնունդէն առաջ մէկ է մօր
մարմնաւոր կեանքին հետ և ծնունդով միայն ինք-
նուորոյն կ'դառնայ, այսպէս ալ մանկան հոգեւոր
կեանքը ծնունդէն յետոյ մէկ է ծնողաց հոգեւոր
կեանքին հետ այնքան ժամանակ՝ մինչեւ որ անոր
հոգեւոր կեանքը ինքնուրոյն հասունութեան թե-
ւակոխէ և պարզ ինքնագիտակցութիւն ձեռք բե-

րէ: Հետեւաբար, քանի որ մանկան կամքը ծնող-
ներու կամքն է, պէտք է որ ծնողներու վրայ մը-
նայ հաւատքի բոլոր պարտաւորութիւնները: Այս-
պիսով այդ պարտաւորութիւնները պէտք է լիովին
կատարեն ծնողք, կնքահայր և կամ անոնց պակ-
սած ատեն՝ Եկեղեցին: Առանց այս պարտաւորու-
թիւններու լիովին կատարմանը՝ մանուկը չէ կա-
րող փրկուիլ: Այսպէս բարեպաշտ ծնողքներէ մը-
կըրտութեան բերուած մանուկները՝ որոնք Աստու-
ծոյ երկիւղով պիտի դաստիարակուին, ետքը կ'ըլլան
Եկեղեցւոյ ճշմարիտ անդամներ. իսկ հակառակ
պարագային անոնց մկրտութիւնը չունի նշանակու-
թիւն և չատ անգամ սրբապղծութիւն կ'համարուի:
Բայց մեծ օրհնութիւն է ճշմարտիւ երկիւղած ըն-
տանիքի մը ծոցին մէջ մանուկներու աստուածա-
հաճոյ կեանքը, քանզի Տէրն ինքնին կանուխ բա-
նալով աղայոց սիրտը՝ որ ճանչնան և սիրեն զին-
քը՝ այն աղղեցութեան շնորհիւ, զոր ծնողք ի
գործ կ'դնեն անոնց վրայ, յիշեցնելով միշտ անոնց՝
թէ Աստուծոյ նուիրուած են: Ինչպէս որ Առաքեալ-
ներն ալ ամբողջ ընտանիքներ այն ատեն միայն կը
մկրտէին՝ երբ ծնողքներն և չափաւաս անդամները
պատրաստուած էին քրիտոնէական վարդապե-
տութեան հետեւելու (Գործք. Ժ. 24, ԺՁ. 15—
33, ԺԸ. 8, Ա. Կորնթ. Ա. 16): Մկրտութեան
խորհուրդը կատարելով այնպիսի մանուկներու վը-
րայ, որոնց ծնողքը Եկեղեցւոյ անդամները չեն,
կ'դատապարտեն թէ մկրտեալը և թէ մկրտողը

վասն զի այսպիսի վարմունքով ցոյց տրուած կ'լինի հաւատքի գաղջութեան և անտարբեր վերաբերմունք դէպ ի աստուածային մեծ սրբութիւնը : Բացառութիւն կ'կազմեն միայն այն փոքրիկներ, որք ընկեցիկ են և Եկեղեցին յանձն կ'առնու անոնց թէ մարմնաւոր և թէ՛ հոգեւոր խնամքը :

Երբ մանուկներու մկրտութեան վրայ կ'խօսուի՝ պէտք է ուշադրութենէ վրիպեցնել սա գլխաւոր խնդիրը՝ թէ մանկամկրտութիւնը առաքելականն է թէ ոչ : Այս խնդիրը գրեթէ միշտ, մանաւանդ անցեալ դարու մէջ՝ վիճաբանութեան առարկայ է եղած գիտնական աստուածաբաններու միջեւ : Ասոնցմէ շատերը ընդունած են՝ թէ մանուկները մկրտելու սովորութիւնը Առաքելական կանոններէն կ'ըլլի, ուրիշներ — Մկրտչական կոչութեաները — յամառ կերպով պնդած են հակառակը՝ հիմնուելով 'Քրիստոսի խօսքին վրայ թէ՛ «Որ հաւատայ և մկրտեցի կեցցէ» :

Սակայն մենք՝ անկողմնակալ ոգւով մը նկատի պիտի առնենք այս կարեւոր խնդիրը, և ճշմարտութիւնը բացայայտ ցոյց պիտի տանք :

Նախ՝ դիտելի պարագայ մըն է՝ որ Ս. Գրքէն կամ Առաքեալներէն չկայ որ և իցէ ակնարկութիւն մանկամկրտութեան դէմ, ընդհակառակը կան ակնարկութիւններ՝ որոնք յայտնի կ'ըջապիեն մանկամկրտութեան կարեւորութիւնը. այդ ակնարկութիւններէն առաջինը կրնայ համարուիլ Յիսուսի սա խօսքը. «Թէ ոք ոչ ծնցի ի ջրոյ ու ի Հոգւոյ

ո՛չ կարէ մտանել յարքայութիւն Աստուծոյ» (Յովհ. Գ. 5) :

Այս խօսքը բացարձակ է. այսինքն՝ ամէն անոնք՝ ըլլան մանուկ կամ ծեր, երիտասարդ կամ չափահաս, որ չեն մկրտուած, չեն կարող երկնից արքայութեան արժանանալ : Բաց աստի Գործք Առաքելոցի մէջ այլ պարագաներ կան, որոնք կը հաստատեն պարզապէս՝ թէ մանուկներն ալ կ'մըկրտուէին. այսպէս զորօրինակ, կ'կարդանք ԺՁ. գլխուն մէջ. «Լիդիա մկրտուեցաւ ինքն և իր տունը» (15) : «Եւ իր տունը» խօսքով պէտք է հասկնալ «Իր զաւակները» : Աւելորդ կ'ըլլայ առարկել՝ թէ գուցէ անոր մէջ մանուկներ չըլլային :

Նոյն գլխուն մէջ կ'կարդանք. «Բանտապետը մկրտուեցաւ ինք և բոլոր իրենները». այսինքն՝ թէ տունը, ընտանիքով և զաւակներով և թէ տան մէջ եղող սպասաւորները :

Կրեապոս Ժողովրդապետ իր բոլոր տունով հաւատաց. ոչ թէ տնեցիք ալ կ'հաւատան, այլ միայն ինք անոնց կողմանէ, որու հետ կ'մկրտուին բոլոր տնեցիք եւս, մեծեր ու սղօրիկներ :

Նաեւ Պէնտէկոստէի օրը մկրտուող երեք հազար հոգիներ չերեւիր թէ ամէնքն ալ չափահաս անձեր էին. ըստ որում Պեստոսի քարոզութեան ընաբանն էր. «Վերջին օրերը . . . իմ Հոգիէս պիտի թափեմ ամէն մարմնոյ վրայ», որոնց մէջ կան բացի աղջիկներէ և մանչերէ, երիտասարդներէ և ծերերէ, թերեւս մանուկներ ու տղաքներ ալ, որով-

հետեւ «Խոստմունքը ձեզ և ձեր ուղիւն է» կ'ըսէ, և մասնաւորապէս կ'ընդհատուին այդ վերջին խօսքերը:

Պօղոս Առաքելոյն Կորնթացւոց ուղղած սահետեւեալ խօսքը մանկամկրտութեան ի նպաստ համար մըն է. «Ձի սուրբ է այլն անհաւատ՝ կնաւն, և սուրբ է կինն անհաւատ արածին, ապա թէ ոչ՝ որդիքն ձեր պիղծ են. բայց այժմ սուրբ են» (Ա. Կրնթ. Է. 14): Այս համարին մէջ ինդիւրը զլիաւորաբար վերջին մասին վրայ է. «Որդիքն ձեր... սուրբ են» (= vñ δὲ ἄγία ἐστίν). բայց որպէս զի լաւ ըմբռնուի խմատը, հարկ կ'համարինք ամբողջ համարը յիշել: Առաքեալն այս համարով կ'պատասխանէ այն հարցման, զոր Կորնթական եկեղեցին ուղղած էր իրեն խառն ամուսնութեան մասին: Պէտք է լուծուի ամուսնութիւնը, կ'ըսէ Առաքեալը, քանզի անհաւատ ամուսինը սրբուած է իր հաւատացեալ կնոջմով և փոխադարձաբար: Սուրբ բառը խօսքին առաջին մասին մէջ կ'նշանակէ նոխրուած կամ սրբուած. ինչպէս տաճարին շնորհիւ սուրբ էին զոհերը, առանց սակայն բարոյական հանգամանք մը ունենալու, կամ ինչպէս որ ոսկին կ'սրբուէր շնորհիւ սեղանին՝ որուն վրայ կը դրուէր (Եւ. Լ. 27): Նոյնպէս անհաւատի այլը կը սրբուէր իւր հաւատացեալ կնոջ հետ կենակցելով: Պօղոս Առաքեալ տղայոց վրայ դարձնելով խօսքը. «Ապա թէ ոչ որդիքն ձեր պիղծ են»: Արտաքոյ ուխտին չունենալով հաղոր-

դութիւն Աստուծոյ ժողովրդեան հետ, նման են չրջակայ հեթանոսներու զաւակներուն. «Բայց, կ'ըսէ, այժմ սուրբ (ἀγία) են»: Առաքելական կամ ըսենք քրիստոնէական գաղափարով սուրբ կ'ըսուին այն անձեր, որոնք Քրիստոսի Եկեղեցւոյն անդամ են. և գիտենք թէ Քրիստոնեայ համարուելու կամ Քրիստոսի Եկեղեցւոյն անդամը ըլլալու համար հարկ անհրաժեշտ է մկրտութիւնը, առանց անոր կարելի է Քրիստոնեայ համարուիլ. հետեւաբար երբ Առաքեալը «Որդիքն ձեր սուրբ են» կ'ըսէ, ուրիշ բան ըսել չուզեր, բայց միայն՝ թէ մկրտուած ու անդամակից են եղած Եկեղեցւոյ: Առաքելական թուղթերու մէջ սուրբ (ἀγία) բառը կ'գործածուի այն անձերու համար, որոնք մկրտուած ու Եկեղեցւոյ անդամակից են եղած: (Երբ. Գ. 1, Ա. Պետր. Բ. 9): Հետեւաբար քրիստոնէական գաղափարով «Ձկայ սուրբ առանց մկրտութեան»:

Առաքելական թուղթերէ դուրս «Սուրբ» բառը գործածուած է Մատթէոսի Աւետարանին մէջ այն անձերու համար, որոնք Քրիստոսի յարութենէն ետքը՝ իրենց գերեզմաններէն յառնելով երևոյցան շատերուն: Պէտք է սակայն ըսել՝ որ այդ «սուրբ» բառը Առաքեալին գործածած «սուրբ»ին նշանակութիւնը չունի երբեք. ինչպէս վերեւ ալ ըսինք «Սուրբ»ը ըստ Առաքելական գաղափարի կ'նշանակէ, այն որ Քրիստոնեայ է, մկրտուած է: Իսկ Մատթէոսի Աւետարանին մէջ յիշատակուած «Սուրբեր»ը (Իւ. 52) բարի և Աստուծոյ հաւատարիմ մարդիկ միայն կրնան համարուիլ:

Հետեւաբար Պօղոս Առաքեալի վերոյիշատակեալ համարը (Ա. Կորնթ. է. 24) մանուկներու մկրտութեան վարդապետութեան հղօրագոյն ապացոյցներէն մէկն է. վարդապետութիւն՝ զոր ումանք կ'մերժեն ըսելով՝ թէ՛ Նոր Կտակարանը կը լռէ այդ մասին:

Մանկամկրտութեան ի նպատակ՝ Նոր Կտակարանի այս երկու ակնարկութիւններէն ետքը կայ նաեւ նախնի քրիստոնէական Եկեղեցւոյ մանուկները մկրտելու վաղեմի սովորութիւնը: Այս բանին տեղեակ ըլլալու համար պէտք է գիմել Ս. Հարց գրութեանը: Նախ՝ առաջին դարու վերջին կիսուն յօրինուած «Վարդապետքիս ինքն երկոստասն առաքելոց» անուամբ ամենավաղեմի գրքին կ'հանդիպինք՝ ո՛ւր մի միայն կ'գտնենք ակնարկութիւն չափահասներու մկրտութեան և ոչ մանուկներու: Սակայն դժուար է բացատրել այդ բանը: Սոյն այդ գրքին մէջ չենք գտներ բառ մը՝ որ դէմ խօսած ըլլայ մանուկներու մկրտութեան կամ բառ մը մանուկներու փրկութեան և ուրիշ չափ մը բաներու մասին՝ որոց նկատմամբ կրնար խօսիլ: Պարտինք զգոյշ կենալ՝ չաճապարելով ի յոռքենեք բան մը ապացուցանելու կամ հերքելու: Սոցոմանի Երգ Երգոցը և Նաթերի գիրքերը չեն յիշեր զԱստուած և ո՛չ իսկ կ'ակնարկեն Անոր: Անոնց հեղինակները միթէ չէին հաւատար Աստուծոյ: Քարողը, զոր Քրիստոս խօսեցաւ լերան վրայ չակնարկեր վերջին յարութեան կամ հաւատով արդարացման վարդա-

պետութեանը. պէտք է ենթադրել թէ՛ ատոնք ճշմարտութիւններ չէին:

Յուսիկոս վկայ, որ չափ հեռու է Առաքեւական դարէն, բոլորովին լուռ է այս մասին, վասն զի կ'ըսէ. «Շատեր մեր մէջ 60 կամ 70 տարեկան, որոնք Քրիստոսի աշակերտած են իրենց մանկութեան ատենէն, կ'շարունակեն ապրիլ սրբութեամբ» (Ջատ. 20):

Երանոս՝ աշակերտ Ս. Պողիկարպոսի, կ'ըսէ. «Քրիստոս եկն ի փրկել զամենեւին զվերածնեալս յԱստուած, զաղայ մանկունս, զպատանիս և զծերս» (Ընդդէմ Հերձ. Բ. ԽԸ):

Որոգիկոս Աղեքսանդրացի (ծնեալ, յամին 184 կամ 185) որ ճանապարհորդութիւններ կարարեց ի Պաղեստին՝ Հոռոմայեցւոյ թղթին վրայ գրած իր մեկնութեան մէջ կ'ըսէ. «Եկեղեցի յառաքելոց անստի ընկալաւ զաւանդութիւն մկրտելոյ զաղայս» (Գիրք Բ. ի Հռովմ. 9.) մանաւանդ որ գիտենք թէ ինք ևս մկրտեցաւ երբ մանուկ էր:

Տերտուլիանոս (160—240) ինքնուրու կուտայ յապաղել մանուկներու մկրտութիւնը և սակայն չարտայայտեր ո ե է տարակոյս, տիրող սովորութեան դէմ՝ Առաքեալներէն աւանդուած լինելուն նկատմամբ, և ակներեւ է որ եթէ կարելի ըլլար՝ ապացոյցներ յառաջ պիտի բերէր՝ հաստատելու համար իր կարծիքը. նշանաւոր եկեղեցական պատմիչն Շաֆ կ'ըսէ. «Եկեղեցական Հայրերու մէջ (բայտութիւն մը չհամարելով նաեւ Տերտուլիանոսը՝

թէեւ անիկայ միայն հակառակ էր մանկամկրտութեան օգտակարութեան) չկայ մէկը՝ որ մանուկներու մկրտութեան՝ և անոր Առաքելական ծագմանը դէմ խօսի»։ Պէտք է ըսել՝ որ Տերտուղիանոս սրբալի մեկնութեամբ ըմբռնելով մկրտութեան միջոցաւ մեղքի լուացման պարագան, յորդորեց յապաղել մկրտութիւնը, մտածելով՝ որ միշտ վտանգ կար՝ մկրտութենէն ետքը մեղքեր գործուելու և իր յորդորն անգամ կ'հաստատէ անուղղակի՝ թէ ընդհանուր էր մանկամկրտութիւնը։ Եթէ Տերտուղիանոս մանկամկրտութիւնը Առաքելական չէր նկատեր ըսենք, այն ատեն սա հարցումը պէտք կ'ըլլայ ընել, ինչո՞ւ համար վաստ մը չէր բերեր այդ մասին՝ ցոյց տալու համար թէ Նոր Կտակարանի վարդապետութեան հակառակ էր այն։

Յովհաննէս Առաքեալի մահէն մէկ ու կէս դար ետքը, այսինքն՝ 252 ին, Կիպրիանոս և վաթսուն և վեց եպիսկոպոսունք ժողով գումարեցին Կարքեդոնի մէջ, Փետոս անուն գաւառական եպիսկոպոսի մը հարցումին համար թէ «Պատշաճ էր մկրտել երախաները՝ անոնց ութօրեայ ըլլալէն առաջ, վասն զի Հրէայք կ'թլփատէին մանուկներն ութ օր վերջը»։ Ժողովը պատասխանեց թէ պատշաճ չկար յապաղման և թէ անպատշաճ չէր մկրտել երախաները՝ թէ իսկ երեք կամ երկու օրուան ըլլային և կամ նոյն իսկ ծնած օրերնին կարելի էր մկրտել զանոնք։

Յաջորդ դարերուն մէջ աւելի առատ վկայու-

թիւններ կան մանկամկրտութեան մասին։ Ոսկերեան, Գրիգոր Նազլանդացի և Գեղասիոս, ամէնքը միաձայն կ'յայտարարեն՝ թէ մանուկները մկրտել ընդհանրական սովորութիւն մըն էր եղած իրենց ժամանակ, և ընդհանուր կարծիքն այն էր թէ այս սովորութիւնը առաքեալներէն աւանդուած էր։

Օգոստինոս՝ որ Եփեսոսի ակեղերական Ս. Ժողովէն տարի մը առաջ մեռաւ (430), իր Զորեքտասաններորդ ճառին մէջ կ'ըսէ. «Տղայքը մկրտելու համար խնդիր յարուցանել պէտք չէ. ասիկա շատ ատենէ ի վեր հաստատուած վարդապետութիւն մըն է որ ուղղափառ եկեղեցւոյ մէջ գերագոյն հեղինակութեամբ հաստատութիւն գտած է։ Եկեղեցւոյ թըշնամիները (Պեղագեան հերետիկոսներն) անգամ այս բանիս վրայ միաբան են. այս բանը ամենեւին տարակոյս չվերցնեիր»։

ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ ՊԱՇՏՈՆԵԱՅՆ

Մկրտութեան պաշտօնեայն. — Մկրտելու պաշտօնը առաջին հայեացքով կը տեսնենք՝ որ ուղղակի Առաքելոց տրուած է (Մատթ. ԻԸ. 16—20)։ Սակայն չէ կարելի որոշապէս հաստատել թէ Մկրտութեան խորհուրդին մատակարարները կամ պաշտօնեաներ ի սկզբան միշտ առաքեալները եղած ըլլան։ Թէեւ Պօղոս Առաքեալ իր քանի մը խօս-

քերով յայտնապէս կ'ըսէ՝ թէ ինք եւս կ'մկրտէր (Ա. Կորնթ. Ա. 14—16) :

Միւս բոլոր պարագաներուն մէջ տիրապէս չկայ խօսք մը՝ որ ցոյց տայ թէ Առաքեալք իրենք անձամբ կ'մկրտէին. այս լուծեմէն պէտք չէ հետեւցնենք, որ աշխարհականք եւս կրնային մկրտել ամէն պարագայի մէջ օրինաւորապէս, ինչպէս կ'ըսեն աստուածաբաններէն ոմանք. այլ աւելի հաւանական է կարծել՝ թէ Առաքեալք իրենց ստորագաս եղող պաշտօնեայնէրու կ'հրամայէին մկրտել : Օրինակի համար Պօղոս Առաքեալ իր աշակերտներուն Շիղայի կամ Տիմոթէոսի կրնար հրամայել իր ներկայութեան մկրտելու (Բզդա. Յովհ. Դ. 2) : Անտարակոյս եթէ չգտնուեր իրենց մօտ ստորակարգ պաշտօնեայ, որ կատարէր մկրտութեան արարողութիւնը՝ Առաքեալներ անձամբ պիտի կատարէին, ինչպէս ի պահանջել հարկին Պօղոս Առաքեալ անձամբ մկրտեց Կրիսպոսը՝ Գայիոսը ու Ստեփանեայ ընտանիքը (Ա. Կորնթ. Ա. 16) :

Հետեւաբար յաջորդ դարերուն մէջ ալ գրեթէ ամենուրեք քահանայական ձեռնադրութիւն ստացած հոգեւորական մը միայն կրնար մատակարարել մկրտութիւնը. այսպէս Հայ Ս. Եկեղեցին իր կրօնական շրջանակին մէջ միշտ ջանացած է պահել մկրտութեան մատակարարելու իրաւունքը քահանայի (*) . և նոյն իսկ Կոնստնտի Կ'լուծէ այն սար-

(*) «Մկրտել՝ քահանայից միայն է և ոչ այլ ումք . Թէ քահանայք հրաման տուցեն սարկաւազաց կամ այլոց մկրտութիւն տանել՝ լուծցի» : Արաւեսի Կանոն. 115 :

կաւազը (*), որ կ'յանդգնի մկրտութիւն մատակարարել, հետեւաբար և Սարկաւազի ձեռօք մկրտուածներու փրկութիւնը իրագործուած չհամարուիր. ինչպէս նաեւ լուծեալ կամ սուտ քահանայէ մկրտուածներունը : Ըստ այսմ եթէ մէկը վերահաս մահուան ճգնաժամին՝ հաւատքով կ'փախաքի մկրտուել, կամ նորածին մանուկը յանկարծական կերպով կ'հիւանդանայ և մահամերձ ըլլալու նշաններ ցոյց կուտայ՝ այն ատեն եթէ քահանան հեռու է կամ քահանայ չկայ այն շրջանակին մէջ. երախային կրնաքահայրն կամ հօրեղբայրն կրնայ մկրտել արմիւնաք յաւուն Երրորդութեան, պայմանաւ որ երախային ապաքինուէն հոքը, և ազատուելուն՝ Մկրտութեան խորհուրդի աղօթքները կարգացուն, և Դրոշմի խորհուրդը, որ լուծէն է մկրտութեան՝ կատարուի :

Ինչպէս մկրտեալ անձէն, նոյնպէս մկրտող պաշտօնեայէն կ'պահանջուի ջերմեանդ հաւատք . «Նա թէեւ ոչ Հոգին Սուրբ մկրտիցի ընդ մկրտեալսն, ոչ մկրտութիւնն կատարեալ ասի, այլ լուացումն ջրոյ» (Ս. Եղիշէ. 344) : Այդ է պատճառը՝ որ քահանայն պարտաւոր է անտուով կատարել մկրտութիւնն և ապա պատարագ մատուցանել սրբութեամբ : «Եւ մի՛ ոք ի քահանայից յետ

(*) «Եւ սարկաւազունք մկրտութիւն մի՛ իշխեսցեն ատեն, ապա եթէ արասցեն՝ լուծեալ լիցին ի սարկաւազութենէ հանդերձ պատուհասիլ զի ոչ է սարկաւազն քահանայ, այլ պատուոր քահանային» (Ս. Սահակ) :

հայ ուսուցչի իշխանացէ առնել մկրտութիւն առողջից մանկանց, բայց եթէ յերկիւղէ մահու, ալ նախ կատարեսցէ մկրտութեան գործ, յորմէ և մկրտուեալն հաղորդեցուցէ» (Ընդհանր. 80—81): Ո՛չ միայն մկրտուողն, ալ և մկրտող պաշտօնեայն պարտաւոր է բարեպաշտութեան զգացումով և ջերմեամբ հաւատքով զինուած մանկ այն խորհրդակատարութեան մէջ, որուն պայմանաւորուած է մարդու ամբողջ աճումը, զարգացումը, յառաջագիւծութիւնն ու լուսաւոր կեանքը:

Այսպիսի պայմանով կատարուած Մկրտութեան Խորհուրդը չէ՛ կարելի կրկին անդամ կատարել: Կրկին մկրտութիւնը կ'նշանակէ ուրիշ երրորդութիւն մը դաւանիւ կամ ուրիշ Քրիստոս մը, փրկչական ուրիշ մահ մը, եւն. «Մի Տէր, մի հաւատք, մի մկրտութիւն» կ'ըսէ Պօղոս (Եփես. Գր 5): Այնպէս՝ որ Հօր և Որդւոյ և Ս. Հոգւոյն ճշմարիտ անուանով և առաքելական կարգով մկրտուածը կ'համարուի մկրտուած իւրաքանչիւր քրիստոնէական և ճշմարիտ Առաքելական եկեղեցւոյ համար: «Քանի զի անհար է միանգամայն մկրտելոցն, որ ճաշակեցին յերկնաւոր պարգեւացն և հաղորդք եղեն Հոգւոյն Սրբոյ, և զգեղեցիկ բանին Աստուծոյ ճաշական ճաշակեցին, զգորութիւն հանդերձելոյ աշխարհին, և կործանեցին միւսանգամ նորոգել յապաշխարութիւն և վերստին ի խաչ հանել անձանց զՈրդին Աստուծոյ, և դարձեալ խայտառակել» կ'զրէ Պօղոս Առաքեալ: (Եբբ. Զ. 4—6. Գաղ. Գ. 27):

Ե. ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ ՆԻՒԹԸ

Մկրտութեան նիւթը. — Մկրտութեան նիւթն է բնական ջուրը. այսպէս կրնայ մկրտութեան նիւթ գործածուիլ գետին, լճին, աղբիւրին, ջրհորին, անձրեւին և ծովուն ջուրը:

Ինչպէս հրէականին մէջ, նոյնպէս ալ քրիստոնէական եկեղեցւոյ մէջ ջուրը ընդունուած է իւրեւ սրբաբար նիւթ մը: Հրէականին մէջ կային խորանի պաշտաման յարակից շատ մը լուացումներ. մարմնոյ լուացում կ'պահանջուէր՝ որպէս զի ընդունելի ըլլային. (Ել. Լ. 20. Խ. 30—32. Դեւտ. ԺԶ. 4): Այս ջրոյ լուացումներ Քրիստոնէութեան տնտեսութեան մէջ նշանակ եղան «Վերստին ծընանելու»: Ն. Կտակարանի մէջ յայտնի վկայութիւններ կան մկրտութեան նիւթի ջուր ըլլալուն. զոր օրինակ ըսուած է. «Եթէ ոչ ոք ծնցի ի ջրոյ և ի հոգւոյ . . .» — «Ահաւասիկ ջուր, զի՞նչ արգելու զիս ի մկրտելոյ». (Յովհ. Գ. 5. Գործք. Ը. 38, Ժ. 47, Եբբ. Ժ. 22): Ս. Գրոյ մէջ ջուրէն զատ ուրիշ ոչինչ նշանակուած է իբր մկրտութեան նիւթ:

ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ ԵՂԱՆԱԿԸ

Մկրտութեան եղանակը. — Նոր Կտակարանի մէջ չկայ ուրիշ հրահանգ մկրտութեան եղանակին համար. և արդարեւ հարկ ալ չկար տալու այդպիսի հրահանգ մը. վասն զի մկրտութեան համար գործածուած Յուս. ԲԱՄԻՆՈՒ ԲԱՍԻՆ արդէն կ'նշանակէ ընկրկումն: Նոր Կտակարանի մատենագիրք չէին կրնար բառին վրայ այնպիսի նշանակութիւններ յաւելուլ՝ որ ինքնին աւելորդ պիտի սեպուէին: Շատ սխալ է այն գաղափարը՝ թէ ԲԱՄԻՆՈՒ (= Մկրտել) բայը ամբողջական ընկղմում նշանակելով հանդերձ Նոր Կտակարանի մէջ այդ իմաստով կիրարկուած չըլլայ: Ընկրկելու հրամանը յայտնի է և որով:

Որպէս զի վստահ ըլլանք, թէ ԲԱՄԻՆՈՒ = մկրտութիւն բառը միայն ընկրկում կ'նշանակէ Նոր Կտակարանի մէջ՝ յառաջ բերենք և նկատողութեան առնենք Նոր Կտակարանի այն համարները, որոնց մէջ գործածուած է այս բառը:

Մարկոս Աւետարանիչ Յիսուսի մկրտութեան պատմութիւնը համառօտակի պատկերացնելու առթիւ կ'ըսէ, «Մկրտեցաւ ի Յովնանէ ի Յորդանան» (Ս. 9): Այս խօսքը բառական է ցոյց տալով թէ Յիսուս ամբողջ մտնելով ընկղմեցաւ ի ջուր. վասն զի ԲԱՄԻՆՈՒ բայը գործածուած է իրեն վերա-

բերող *εις* (ի) նախադրութեամբ. իսկ յաջորդ խօսքը (10 հմր.) «Եւ նոյն ժամուն ընդ վերանալ ի ջրոյն» անուղղակի ապացոյց մըն է՝ թէ Յիսուս ընկղմեցաւ Յորդանանու մէջ. վասն զի «ջուրեկ զուրս եղնէր»ու համար ըստ բանի Աւետարանին՝ պէտք էր որ արդէն Յիսուս իր ամբողջ մարմնովը մխրձուած ըլլար անոր մէջ (*):

Մարկոս Աւետարանիչ ԲԱՄԻՆՈՒ ԲԱՍԻՆ կ'գործածէ սա հետեւեալ խօսքին մէջ ևս. «Հրեայք եթէ ոչ բռնալիր լռական զձեռս, հայ ոչ ուտեն... և ի հրապարակէ մտեալ՝ եթէ ոչ նախ մկրտիցին, ոչ ուտեն» (Է. 3): Լռական նշանակութեամբ գործածուած յունական բառն է *σιωπῶνται*, որ կը գործածուի ձեռաց և ոտից լուացման համար, իսկ երկրորդին մէջ *βαπτίζονται*, կ'նշանակէ միայն ընկրկելը. Այս համարէն կ'նշանակենք թէ Հրեայք մեծ խնամք կ'տանէին յառաջ քան զձաշն աղէկ մը ձեռքերն լուալու և ատկից առաւել զարմանալին կ'ընէին, այն է՝ երբ չուկայէն կու գային, վախնալով որ անմաքուր անձի մը կամ իրի մը գլուած չըլլան, հայ չէին ուտեր մինչեւ որ ջուրին մէջ ամբողջ մարմնով չլուացուէին: Մարկոս Աւետարանիչ ապա կ'խօսի այլ և այլ կարասեաց լուացումերու (= Յն. ԲԱՄԻՆՈՒ = Հայ. մկրտութիւն) վրայ. «Մկրտութիւնս բաժակաց և ստոմանաց և պղնձեաց

(*) Հմուտ ատուածարաններ կ'ընդունին՝ Թէ «Յորդանանու մէջ կատարուած մկրտութիւնները ցերեկ ատեն կ'կատարուէին՝ ամբողջ մարմնի ընկղմամբ»:

«և մահճաց»։ Մեկնարաններէն ոմանք կ'ուզեն այս տեղ թատիճ բառը մէջ թէ ընկղմում նշանակութեամբ առնել, այլ հեղում կամ սրակում. վասն զի կ'ըսեն «Խնդրոյն բնութենէն անկարելի է կարծել՝ թէ անկողիններն ալ ջրոյն մէջ կ'ընկղմէին ամբողջովին»։ Նորագոյն հեղինակի մը պատմական վկայութիւնն այս մասին՝ հարկ կ'համարինք մէջ բերել համոզուելու համար թէ ամբողջական ջուրին մէջ ընկղմումով կ'կատարուէր մաքրութիւնը։ Մայնոնիդ ժ. Բրդ գարու ակամաւոր հրեայ բարբին, որ մեծ խնամքով հաւաքեց իր աղգին գլխաւոր օրէնքները, սա գիտողութիւնը, կ'ընէ. «Առ հասարակ երբ օրէնքին մէջ մարմնի կամ զգեստներու լուացումը յիշուած է, ուրիշ բան չնշանակիր, բայց եթէ մխրճել ամբողջ մարմինը աւազանին մէջ. վասն զի եթէ մէկը ինքզինք բոլորովին մխրճէ, բայց ճկոյթ մատը դուրս մնայ՝ տակաւին իր անմաքրութեան մէջ է. . . : Հրեայք բոլոր անմաքուր անօթները կ'մխրճեն. բոլոր այսպիսի անօթներ պէտք է ընկղմել ջուրի մէջ՝ գործածուելէ առաջ . . . : Ով որ հեթանոսներէ անօթ մը գնէ տօնի առթիւ գործածելու համար, թէ ձուրեալ անօթ ըլլայ, թէ՛ ապակեղէն բաժակ մը, կ'մխէ զանոնք աւազանի ջուրին մէջ և ապա անոնց մէջէն կուտէ կամ կը խմէ . . . : Անկողին մը, որ բոլորովին պղծ է, եթէ ի ջուր մխրճուի՝ մաքուր է. ևւն.»։

— Գործք Առաքելոցի մէջ կ'կարդանք՝ որ Եթովպացի ներքինին մկրտութիւնը տեղի ունեցաւ

անապատ տեղ մը, ուր ինչպէս ոմանք կ'կարծեն, չէր կարելի խոր գետ մը գտնել՝ որպէս զի ներքինին ընկղմամբ մկրտուէր. բայց պէտք է անապատ (Ξηρος) բառէն հետեւցնել այդպիսի բան մը. վասն զի Նոր Կտակարանի մէջ «Անապատ» բառը չնշանակեր՝ չոր, անբերի տեղ, ուր չկայ ջուր կամ բուսեղէն։ Հերոնիմոս և այլք կ'վկայեն՝ թէ «Բեթսուրի մէջ աղբիւր մը կայ յորդառատ, որ կ'ըխի լեռան ստորոտէն և կ'ընթանայ արագալէժ» և կ'յաւելու՝ թէ «Գործք Առաքելոցի մէջ պատմուած Կանդակայ Թագուհւոյն՝ ներքինին ատոր մէջ մկրտուած է»։ այլ հաւաստի վկայութիւններէ կ'տեսնուի՝ թէ հոն կար նաեւ բազում աղբիւրներ և շինքներ։

Դանի որ անապատին մէջ բաւական խոր գետակներ կամ լիճեր կային, մկրտութիւնն ալ ընկղմամբ կ'ընար կատարուէր։ Եթէ մկրտութիւնը հեղմամբ կամ սրկմամբ կատարուեցաւ, պէտք չէր մնար՝ որ կառքէն վար իջնային և ջուրը մտնէին։ Եթէ Փիլիպպոսի խօսքը «Զի՛նչ արգելու զիս ի մկրտեալ» կը նշանակէ «Զի՛նչ արգելու զիս ի հեղոյ», այն ատեն բոլորովին ծիծաղելի պիտի ըլլար այս խօսքը։

— Պօղոս Առաքեալ իր թղթոց մէջ (Հռովմ. Ե. 4. Կող. Բ. 12) սա հետեւեալ խօսքերը կ'ընէ, որոնք բացայայտ ցոյց կուտան մկրտութեան եղանակն ալ. — «Թաղեցաք ընդ նոխն մկրտութեանն ի մահ», «Թաղեցաք ընդ նոխն ի մկրտութեանն»։

Գրեթէ բոլոր մեկնիչներն այս համարներուն

վրայ իրենց սուած մեկնութեանց մէջ կ'ընդունին՝ թէ մկրտութեան եղանակը բացորոշ կ'երեւի: Մեծանուն մեկնարան մը կ'ըսէ. «Այս համարին մէջ *δυνατός* բառին նշանակութիւնը անտարակոյս ընկրդնէ է, և այս բացատրութեան բովանդակ դժբութիւնը և գեղեցկութիւնը ջուրին մէջ ընկղմելուն և ջուրէն յանելու գործողութեան բուն իսկ ակնարկութեան մէջ կ'կայանայ:

Պօղոս Առաքեալին սա խօսքերն եւս (Եփես. Ե. 26. Տես. Գ. 5) «Զի նա սրբեացէ սրբութեամբ առազանին», «Ապրեցոյց զմեզ ի ձեռն առազանին միւսանդամ ծննդեանն», բացայայտ ապացոյց են մկրտութեան ընկղմամբ լինելուն: Եւ արդարեւ եթէ մկրտութիւնը սրկմամբ կամ հեղմամբ կատարուէր՝ ի՞նչ հարկ կար «Առազան» մը երեւակայելու:

Ս. Գրքէն գուրս՝ այլ եւս կան հնագոյն վիւժոյթիւններ մկրտութեան ընկղմանը ըլլալու մասին. այդ վկայութեանց առաջինն է «Վարդապետութիւն Երկոտասան Առաքելոց» (*) անուն գիրքը. հեղինակը Գրքին է. Դիստուն մէջ սա պատուէրը կուտայ մկրտութեան եղանակին համար:

(*) Առաքելական հարց ամենահին գրութիւնն է այս գիրքը, որ կ'իջուի նոսե առանձինն յունական բարբառով *Didache* (=Տխտախի). Գործն իր ամբողջութեան մէջ այնպիսի մի նկարագիր ցոյց կուտայ, յորում կարելի չէ՝ ուրանալ բարձրագոյն հունական մը գրոջմը: Հաւանաբար գրութիւնն է 80—90 տարինեւրում մէջ: Այս գրքոյնին առաջին հրատարակութիւնը Պոլսոյ մէջ եղած է 1883 ին *Philothée Bryennius*ի ձեռքով:

«1. Եւ յաղաղս մկրտութեան՝ այսպէս մկրտեցէք:

«2. Զամենայն զայս պատուիրեալ՝ մկրտեցէք յանուն Հօր և Որդւոյ և Սրբոյ Հոգւոյն ի ջուր կենդանի:

«3. Այլ եթէ ոչ իցէ ջուր կենդանի՝ յայլ ջուր մկրտեալի, և եթէ ոչ կարես ի ցուրտ՝ ի ջերմի:

«4. Եւ եթէ երկաքանչիւրն ոչ իցէ՝ հեղցես ի գլուխն երիցս ջուր յանուն Հօր և Որդւոյ և Սրբոյ Հոգւոյն:»

Յայտնի կ'տեսնուի թէ նախնի քրիստոնեայք մկրտութիւնը ընկղմում կ'հասկնային: 2 և 3 համարները ընկղմելու հրամաններ են. եթէ ոչ 4 համարը բոլորովին աւելորդ և անխմատ կ'ըլլայ: Համար 3 ին մէջ յայտնապէս հիւանդաց համար եղած սա կարգադրութենէն «Եթէ ոչ կարես ի ցուրտ՝ ի ջերմի», կ'հասկցուի թէ նախնի քրիստոնեայք ընկղմումը ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ կը համարէին մկրտութեան, այնպէս որ հիւանդներն անգամ պէտք ունէին ընկղմելու: Այսպէս ըլլալն մինչեւ իսկ կ'հասկըցուի 4 համարէն, ո՛ւր թէպէտ խորհուրդ տրուած է ջուր թափել գլխուն վրայ, երե չցնուի ոչ վագուն ջուր եւ ոչ կայուն ջուր ընկղմելու չափ բաւական:

Հնագոյն մկրտութեան պատկերները եւս մկրտութեան ընկղմամբ ըլլալու մասին կ'վկային: Փրկչի մկրտութեան հնագոյն պատկերներն ընկղման ձեւով կ'ներկայեն, այսինքն՝ Յորդանան գե-

տին մէջ Յիսուսի մինչեւ ուսերուն կ'հասնին ջուրերը: Մինչեւ իսկ գտնուած պատկերներէն իւրյս եկած է սա իրողութիւնը՝ թէ նախնի հաւածեալ Քրիստոնեայք մկրտութեան խորհուրդը կ'կատարէին գետնադամբաններու մէջ ջուրի ընկղմումով: Պէտք է ըսել՝ թէ Յիսուսի մկրտութիւնը հեղմամբ ներկայացնող նորագոյն պատկերները բացարձակապէս համաձայն չեն քրիստոնէական եկեղեցւոյ նախնական սովորութեանը:

Հնագոյն առաքաններ եւս գտնուած են ի Պաղեստին եւ հռովմէական եւ յունական նախնական եկեղեցիներու մեծ մասին աւերակաց մէջէն, որոնք կ'գործածուէին յոյժ կանխադոյն ժամանակաց մէջ՝ թէ՛ մանուկ եւ թէ՛ չափահաս անձեր ընկղմամբ մկրտելու համար, որք բաւական մեծութիւն ունին: Սմիթ իր Ս. Գրոց Բառարանին մէջ կ'ըսէ՝ թէ յունական եկեղեցւոյ եւ վանքերու աւերակներու մէջէն գտած է մկրտարաններ միակտուր կրօնքարէ փորուած, խաչաձեւ երկու երեք ոտք խորութեամբ: Այս աւազաններն ալ ուրիշ բան չեն ապացուցաներ, բայց եթէ մկրտութեան ընկղմամբ ըլլալու սովորութիւնը:

Ժողովոց կանոններն ալ մեծադոյն մասամբ զայս կ'հաստատեն: Դրոյ դարուն Նեո-Կեսարիոյ (Նիքսար) Ժողովը իր ԺԲրդ կանոնովը արգիլեց եւ դատապարտեց այնպիսիները, որոնք հեղմամբ կամ սրսկմամբ կ'կատարէին մկրտութիւնը:

Զրդ դարուն (551 ին) Դընայ Ժողովը իր ԺԵրդ

կանոնովը նոյնը կ'ազդարարէ «... զի բաւականաբար ծածկեացէ ջուրն զհասակ մանկանցն որք մկրտեացին»:

Նիկիական Բրդ Ժողովը իր Բ. կանոնովը կը պատուիրէ նոյնը. «Մկրտութեան ըստ բաւականին պարտ է արկանել զջուրն յընկղմել զհասակ մանկան»:

Հռովմէական եկեղեցին մկրտութիւնը ոչ թէ ընկղմամբ կ'կատարէ, այլ սրսկմամբ, ինչպէս կ'ընէին երբեմն Քրիստոնեայք երբ հիւանդ ըլլար մկրտելին: Հռովմէական եկեղեցին ԺԳրդ դարուն մտցուց այդպիսի օտար սովորութիւն մը ինչպէս կ'վկայէ նոյն իսկ Թովմաս Ա. գուխացին:

ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ ԿԱՆՈՆՆԵՐ

Մկրտութեան պատմութեան լրացուցիչ հանգամանք մը տուած ըլլալու համար անհրաժեշտ կ'նկատենք կցել Քրիստոնէական եկեղեցւոյ Ս. Ժողովոց մկրտութեան մասին որոշած կանոններէն մի քանին՝ որոնք աւելի լոյս պիտի ափոն մուծ մնացած կէտերու վրայ:

1. «Եպիսկոպոս կամ Երեց՝ երբ գնչնարիս մը կըրտութիւն մկրտեալն վերսին մկրտեացի, կամ զպրդծեալն յանաւասից երբ ոչ մրտեացի՝ յոճի. իբրեւ ոք որ ծաղր առնէ զիսս եւ զնսն Տեառն եւ ոչ

խտր ինչ ղնե ընդ սուրբ եւ ընդ սոս փահանա-
յաբեան :

(ԽԷ. ԿԱՆՈՆ Ս. ԱՌԱՔԵԼՈՅ)

Թարգմ. «Երե եպիսկոպոսը կամ երեցը ճշմարիտ
մկրտութիւն ունեցողին վրայ նորէն Մկրտութեան Խոր-
հուրդը կ'կատարէ, կամ հետեւիկոսներէն մկրտողը
չմկրտէր, կարգադրած քող ըլլայ խորեւ Քրիստոսի Խա-
ջը եւ մահը ծաղրող մեկը, եւ ուղղափառ փահանա-
յին ու հետեւիկոս փահանային մեջ տարբերութիւն
չլիոյ» :

256 Թուին Ափրիկէի եկեղեցիներուն մէջ մկրտ-
ութեան խնդիր մը ծագեցաւ որ բուն վէճի
փոխուեցաւ. կրկնակրունքի խնդիրն էր որ սասա-
կացաւ մասնաւորապէս Ս. Կիպրիանոսի և Հռովմայ
Ստեփաննոս եպիսկոպոսի միջեւ : Վէճը վերջացնելու
համար որոշուեցաւ որ ուղղափառ քահանայի մկրտ-
ութիւնն ընդունելի նկատուի, իսկ սուտ քահանային
մկրտութիւնը անվաւեր. ուստի կրկին մկրտութեան
կարօտ : Ս. Կիպրիանոս այս մասին պնդեց Ափրիկէի
եպիսկոպոսներուն հետ միացած, իսկ Ստեփաննոս
Հռովմի պապը դարձեալ կ'պնդէր որ պէտք չէ
մկրտել անգամ մը մկրտածը սուտ քահանայէն,
այլ միայն ձեռք դնել անոր վրայ : Կիպրիանոսի
ի նպատականման մըն է «Ս. Առաքելոց կանոնք»
անուամբ հասած կանոններէն վերոյիշատակեալը :

* * *

2. «Երե եպիսկոպոս ոք կամ երեց ըստ հրա-
մանի Տեառն ոչ մկրտեցէ «ի Հայր եւ Որդի եւ ի Ս.
Հոգին», այլ երիս Անսկիզբն ետրիւնս (= άναρχος =)
կամ յերիս Որդիս կամ յերիս Մխիթարիչս՝ լոծցի» :

(ԽԹ. ԿԱՆՈՆ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ
Ի ՁԵՌՆ ԿՂԵՄԱՅ)

Թարգմ. «Երե եպիսկոպոսը կամ երեցը չմկրտ-
էր Տիրոջ հաստատած կարգով «Հօր եւ Որդոյ եւ
Հոգոյն Սրբոյ», այլ երեք Անսկիզբին, երեք Որդիին,
երեք Մխիթարիչին անունով, կարգադրած քող ըլլայ :
Քրիստոնէական եկեղեցւոյ առաջին դարերուն
մէջ կային Սաբէլեան կողմած հերետիկոսներ որոնք
չէին մկրտէր ուղղափառ եկեղեցւոյ դաւանու-
թեամբ, այլ բոլորովին տարբեր ձեւով, երեք Հօր,
երեք Որդւոյ, երեք Հոգւոյն Սրբոյ անունով, վա-
սըն զի մի դէմքի մէջ երեք անձնաւորութիւններ
կ'միացնէին, ընդունելով որ մէկ անձնաւորութեան
մէջ երեք անուանումներ կան :

* * *

3. Երե եպիսկոպոս ոք կամ երեց ոչ երիս մկ-
րտութիւնս միոյ արքութեան (անիմոս = ընծայումն)
այլ մի մկրտութիւն՝ տուալ ի մահն Տեառն, լոծցի.
փանգի ոչ սասց Տեռն մեր «ի մահ իմ մկրտեցի»,
այլ մկրտեցի Յանուն Հօր եւ Որդոյ եւ Հոգոյն
Սրբոյ» :

(Խ. ԿԱՆՈՆ ԱՌԱՔԵԼՈՅ)

Թարգմ. «Եպիսկոպոսը կամ երեցը եթե երրակի ընկղմումով չմկրստեալ աշխարհում մի ընկղմումով՝ որ Քրիստոսի մահուան օրհնակն է, բոլոր կարգադրած ընդհանուր շնորհներէն Տերն մեր ըսած է. «Մկրտեցեք յանուն Հոր եւ Որդոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ» եւ ոչ ի մահն իմ մկրտեցեք»:

Եւնովիոսեան անունով հերետիկոսներ կային որոնք զանազան վերացական դատողութիւններով կ'մերժէին երրակի ընկղմումը: Եւնովիոս Գաղատացի էր. Կիլիկի Եպիսկոպոս Արիոսը գերազանցեց. կ'ըսէր թէ Որդին փոխութեան է եւ ծառայող եւ Հօր Աստուծոյ համանոր ամէն յատկութիւններով: Անոնք կ'մկրտէին, զլսիվայր ոստերը վեր դարձնելով եւ մկրտութիւնը մէկ ընկղմամբ կ'կատարէին:

* * *

4. Վասն յղի կանանց՝ արժան է մկրտել յորժամ եւ կամիցին, զի ոչ յայսպիսի ինչ հաւասարեալ ի ծնողն ընդ ծննդեանն, զի կողմն իւրաքանչիւր գոյժարարիս իւրեանց (ի մկրտութիւն) խոստովանութիւն ցուցին:

(Զ. ԿԱՆՈՆ ՇՈՒԿԵՍԱՐԻՈՅ)

Թարգմ. Յղի կիներ եթե չե մկրտուած ուզած ասեմք իրենց մկրտել. եթեք կապ չկայ ծնողի եւ ծնանելիին մէջ. Ս. Խորհուրդով արքուեղաւ համար անհրաժեշտ է անեն մի անհասի ջերմեանոյ յոյժարարիսը:

Դրոյ Դարու մէջ ըսողներ եղան որ յղի կիներ չպիտի մկրտուի որովհետեւ մկրտութիւնը կ'անցնի

եւ ծնած երախային. իսկ այլք կ'սնդէին թէ ծնածը չպիտի մկրտուի. որովհետեւ արգանդի մէջ եղած ժամանակ մօրը մկրտուելով մանուկն ալ մկրտուած է: Նիոկեսարիոյ Ժողովը իր Զ. կանոնով կ'որոշէ որ Եկեղեցւոյ անդամ եղողը պիտի խորհուրդները ընդունի ինքը անձամբ եւ ոչ ուրիշի միջոցաւ. եւ թէ երբեք մկրտութիւնը չկրնար կապ ունենալ ծնանելիքին ալ՝ երբ ծնողը մկրտի:

Հռովմէական Եկեղեցին ցաւալի է որ դեռ այսպիսի սովորութիւն մը ունի ինչպէս մօտէն տեսնելիցանք եւ կ'անուանեն «ՄԿՐՏՈՒԹԻՒՆ ՅԱՐԳԱՆԴԻ» երբ կատարածելի է որ մեռնի ծնանելիք մանուկը որովայնին մէջ:

* * *

5. «Լուսն շուր ծանրագոյ հասեալ ի վերայ երեք փահանայք ի տեղիս տեղիս ինքեանք մկրտութիւն ցառնեն, (միայն) բաց ջուր իմն օրհնեն եւ սաւ ցնակաւարդն, հրաւնայեալ լոցին իսկ ի լոցին տունս մկրտել զմանկունս իւրեանց, վասն որոյ պատահաւեցան աներեւոյթ սանցանօք, եւ այժմ քեզցի ոք արարեալ ի նմին վնասու, ի բաց որոշեալ շիցի յաւնեայն սաւը խորով ի փահանայալսն ժառանգութեանն անենելին»:

(Թ. ԿԱՆՈՆ ԴՈՒԻՆԻ Բ. ԺՈՂՈՎՈՅՆ)

Թարգմ. «Մի փահի տեղեր փահանանք կ'ծուրանային մկրտութիւն ընել եւ ասոր համար ջուրը

միայն կ'օրհնէին եւ կուսային կանանց որ իրենց տուներուն մեջ նոյն օրհնուած ջուրով մկրտութիւնն կատարէին. այդ ընողները աներեւոյթ ասնջանքներով պատճուեցան, իսկ այս կանոնէն յետոյ ընողները պիտի մերժուին եկեղեցիէն եւ իրենց բոլոր տունով փախանայալսն ժառանգութենէն պիտի հեռացուի»:

* * *

6. «Մկրտութիւն առնել երկիւղածութեամբ եւ կանայքն ի ժամ մկրտութեան մերձ առ փախանայս մի իշխեսցեն կաշ. որպէս սովորեցան ունակ առնել յանդգնաբար եւ մկրտել ընդ նոսա, այլ ի տեղոջ իրեանց աղօթեցին»:

(ԺԶ. ԿԱՆՈՆ Ս. ՍԱՀԱԿԱՅ)

Թարգմ. «Մկրտութիւնը պէտք է երկիւղածութեամբ կատարել, կանայք Մկրտութեան ասեւն չփախանային օգնել փախանային, այլ երբան կենան իրենց աղօթքի տեղը»:

«Կանայք» ըսելով կ'առաջնորդի «Սարկաւազուհիները», որոնք իրաւունք չունէին մկրտիչ քահանային օգնելու:

* * *

7. «Եւ սարկաւազ մկրտութիւն մի իշխեսցեն առնել, ապա քե տրասցեն, լուծեալ լիցին ի սարկաւազութենէն հանդերձ պատռնասիւ՝ զի ոչ եւ սարկաւազն փախանայ այլ ապաստան փախանային»:

(ԺԷ. ԿԱՆՈՆ Ս. ՍԱՀԱԿԱՅ)

Թարգմ. «Սարկաւազը երբ Մկրտութիւն ընէ, սարկաւազութենէ պիտի զրկուի, որովհետեւ այդ փախանային պաշտօնն է»:

* * *

8. «Կարգեցին առաքեալն եւ եղին հաստատութեամբ երբ խօսեցաւ Աստուած ընդ Աքրահասուն, եւ ասէ. քրիստեացի ուրբեայ մանուկ ձեռ, եւ այն եղիցի նշանակ ուխտին յաիստեանսն ընդ իս եւ ընդ ձեզ. շինեալ նոյն ուխտ եւ ընդ Մովսիսի հրաւան առեալ արարչէն մշտական զոպային արսկեալ ջուր զժողովորդեալն որ զուշակեր զմկրտութիւն հեքանոսաց: Զի ի ձեռն փախանայութեան կարգի մանուկ ուրբեայ մկրտեցի եւ եղիցի փրիստաագգեաց եւ վկայք որք ոչ ունին զմկրտութիւն ջրոյն, արեալք իւրոց փրկեցին»:

(ԺԳ. ԵՒ ԺԴ. ԿԱՆՈՆ Ա. ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ)

«Ինչպէս Աքրահասուն, Մովսիս ուր օրոշան մանուկը կ'քրիստեանէին Աստուծոյ հետ դրած ուխտը կատարելու համար, այնպէս ալ նորածին ուր օրոշան երախան մկրտութեամբ սուրբ առաքանին շնորհք պիտի ստանայ եւ դառնայ Քրիստաագգեաց: Զմկրտած նահատակները իրենց արեալք կ'փրկուին»:

* * *

9. «Իսկ փախանայքն զպատկն եւ զկեռնէն լոթութեամբ արասցեն յեկեղեցիս եւ հաղորդեցին. բայց քե մանու երկիւղ իցէ երախային, յորժամ եւ իցէ արասցէ առանց դրամի»:

(Դ. ԿԱՆՈՆ ՍՍՈՅ ԺՈՂՈՎՈՅՆ (*) 1204 թուին)

(*) Տե՛ս Գիրակոս պատմիչ:

Թարգմ. «Բահանաները պատկը եւ կնուկը անօրի (չկերած) պէտք է կասարեն Եկեղեցւոյ մէջ. բայց երբ մահուան վճանգի մէջ գտնուի երախտան, փականան կրօնայ միջոց կողջ ըլլայ կամ չըլլայ, սակայն առանց դրամի»:

Պատկի և մկրտութեան ժամանակ կանոնս կը պահանջէ որ քահանան ըլլայ ծով որովհետեւ երկուքն ալ խորհուրդ են և պէտք է երկիւղածութեամբ կատարել. մանաւանդ որ հաղորդութիւն ալ պիտի տայ այն օր. այդ պատճառաւ կանոնս կը պահանջէ քահանայներէն որ ամենայն զգաստութեամբ և սրբութեամբ կատարեն իրենց պաշտօնը: Կերեւի թէ ի հնումն ինչպէս և այժմ տեղ տեղ, երկու խորհուրդն ալ կանուխ առաւօտուն կ'կատարէին. մահուան վտանգի պարագան թոյլ կուտայ որ և իցէ ժամանակի մէջ մկրտել. միայն առանց դրամի. թէ ինչո՞ւ, անորոշ կ'մնայ. արդեօք անոր համար որ հաց կերած բերնով Մկրտութիւն կ'կատարէ:

(Բաղդ. ԸՆԴՀԱՆՐ. 80-81):

* * *

10. «Մկրտութիւնս ոք ծուրութեամբ մի իշխեսցի սունէլ որպէս շեւի, այլ երկիւղիւ եւ զգուշութեամբ, բուրուստօք եւ անգովք եւ առաքաւստս վարագուրօք, որպէս վայել է շուստորութեամբ Սրբոյ Առաքանին եւ Առաքանն կանգնեսցի յԵկեղեցւոյն կամ ի սան պաշտամանն. թէ փառեղեն իցէ թէ զինչ եւ

իցէ երկիւղածութեամբ արժանի եւ բաւականութեամբ գործոյն շուստորութեան, շայնութեամբ եւ խորութեամբ, զի բաւականաբար ծածկեսցի ջուրն զհասակ մանկանցն որք մկրտեցին, եւ ի տուս շինականացն փահանայ մկրտութիւն մի իշխեսցեն սունէլ. բայց վստե երկիւղի մահու թէ վճանգ ինչ իցէ»:

(ԺԵ. ԿԱՆՈՆ ԴՈՒԻՆԻ Բ. ԺՈՂՈՎՈՅՆ)

«Մկրտութիւնը պէտք է կասարուի բուրվատով, անաղակելով եւ վարագուրով. առաքանը Եկեղեցւոյ մէջ կամ պաշտամունքի սան մէջ. զիսպիկներու սան մէջ փահանայ մկրտութիւն շահանարձակին կասարել բացի մահուան վճանգի դէպքին:

* * *

11. «Ոչ է պարս զառաքանն յայ իմեֆէ ճիւրոյ պասուստել, եւ կամ ուրանօր եւ կամեսցի, այլ առաքան փառեղեն հաստաւստել ի նմին իսկ յԵկեղեցւոյն, եւ կամ յանդին մերձ յԵկեղեցին ի մկրտատունն:

(ԺԳ. ԿԱՆՈՆ ԴՈՒԻՆԻ Ե. ԺՈՂՈՎՈՅՆ)

Թարգմ. «Մկրտութեան առաքանը պիտի ըլլայ կամ Եկեղեցւոյ մէջ եւ կամ Եկեղեցւոյ կից մկրտարանը եւ փառ շինուած պէտք է ըլլայ»:

* * *

12. «Տեսնենք ի տեղիս տեղիս սնարգետայ գտորք առաքանն մկրտութեան ի զպիս հաւարեայ ի սգիս եւ անդիս փահանայից. եւ զոր առաքանին շուստման հանեն արսափ հեղու ի կոխումն եւ յապականութիւն,

յայտնեճե մի իշխեցեն զնոյն անպատշաճն առնեղ տուրք առազանին, այլ ընդ այլ արքութիւնս պատշաճով կաշին որպէս զսեղանն եւ զխաչ վերարկոյօք ծածկեցեն եւ խնկարկութեամբ պատռեցեն եւ զջուրն անդին ի նւին առազանին կորուցեն եւ քանակայ որ անցանէ ըստ այս հրահան շոճցի»:

(Ը. ԿԱՆՈՆ ՊԱՐՏԱԻԻ ԺՈՂՈՎՈՅՆ)

Թարգմ. «Կ'սեմեմեմեմ սեղ սեղ որ մկրտութեան Ս. Առազանին ջուրը մկրտութեան արարողութենէն յետոյ զիս եւ անմիջ քանակներ զորս կ'ըստին որ եւ քանակ կ'ըլլայ կոխոսուելու եւ աստիճանութեան խառնուելու. ասիկեց վերջը թող ջնամարմանին առազանին մկրտութեան ջուրը անպատշաճն եկարկել. այլ միշտ արարողութիւններուն հետ պատշաճով յարգեն ինչպէս սեղանը, խաչը վերարկոյն կ'ծածկեն եւ խնկարկութեամբ կ'պատռեն, այնպէս ալ առազանին ջուրը այնպէս մը կորսնցնեն որ ոչ կոխուի եւ ոչ աստիճանուի. ասոր հակառակ գործող քանակացն պիտի կարգադրոյ ըլլայ»:

* * *

13. «Զատի հեքանուսաց եկեալն եւ մկրտեալն եւ կամ ի խառնակ վարուց, ոչ իրաւացի եւ վարդապետի ընձեռեղ յեպիսկոպոսոսքին, քանզի անխառն եւ զոր չիին փորձեցուցեալ, եւ այլոց շինեղ վարդապետ, բայց երբ ուր յատուածային շնորհացն եղիցի»:

Թարգմ. «Հեքանուսոսքին ընդ դարձածն եւ մկրտուածն, կամ յանցաւոր վարկը թողածն իրաւացի չի խառնել եպիսկոպոս ձեռնադրել. որովհետեւ անարդարացի

եւ անխորձ մարդը ուսուցիչ ընելը, միայն քի Աստուծային շնորհով հնարաւոր կ'ըլլայ ասիկա»:

(Զ. ԿԱՆՈՆ Ս. ԱՌԱՔԵԼՈՅ Ի ՁԵՌՆ ԿՂԵՄԱՅ)

Նիկիոյ Տիեզերական Ժողովն ալ իր Բրդ կանոնով եւ Լաւոգրիկէի Ժողովը իր Գրդ կանոնովը կարգիւննոր մկրտածները հողեւորական պաշտօնի մէջ մտցնելէ. Առաքեալն ալ կը յանձնարարէ «Մի մատաւարանկ (= ընդ մկրտած). զի մի հպարտացեալ ի դատաստան սատանայի անկանիցի» (Տիմ. Ա. Գ. 6): Բացառութիւնը կ'ըստարէ երբ ընտրելին սատուածային շնորհօք լի անձ մը կ'ընտրուի. օրինակ Ս. Ամբրոսիոս Միլանի Արքեպիսկոպոսական աթոռին արժանի նկատուեցաւ երբ դեռ չէր մկրտուած եւ եկեղեցւոյ անդամ չէր:

* * *

14. «Արժան եւ ոյ մկրտին լախ գնաւսն ուսանել եւ յաւազ հինգշաբթուն օր հաւար սաղ եպիսկոպոսաց կամ քանակացից»:

(ԽԳ. ԿԱՆՈՆ ԼԱԻՈՂԻԿԵԻ)

Թարգմ. «Մկրտողները լախ պիտի եւ որ հաւասոյ դաւանութիւնը ստիճան ըլլան որպէսզի առաջ հինգշաբթի օրն ալ եպիսկոպոսին կամ քանակացին կարենան պատշաճաւ սաղ»:

(Բացառ. մասին տե՛ս էջ. 27)

* * *

15. «Ձե արժան յե տրուց շաքարից աղ ու հա-
ցիցն ի մկրտութիւն զոք ընդունել տաւնց ուսուցա-
նելոյ»:

(ԽԵ. ԿԱՆՈՆ ԼԱՏԻՆԿԵՏԻ)

Թարգմ. «Քառասնորդական պանֆի աղջի երկու
շաքարներէն ետքը պէտք չէ մկրտութիւն կատարել»:

Այս կանոնս կ'ընդգրկէր այն չափահասներուն
որոնք հին սովորութեան համեմատ Ձատկի կամ
Պենտեկոստէի առջի օրը կ'մկրտուէին. ով որ մեծ
պահքի սկիզբէն կամ առջի երկու շաբաթուան մէջ
չյայտնէ իւր փափաքը մկրտութեան մասին և մը-
կըրտութեան չպատրաստուի, այնպիսի անձին համար
կանոնը չթոյլատրէր այդ քառասնորդական պահքին
մկրտուիլ, այլ կ'մնայ մինչեւ որ ջերմեւանդու-
թեամբ կ'պատրաստուի աւագանի մկրտուելու:

* * *

16. «Արժան է ոք ի հիւանդութեան ընկալա-
լմկրտութիւն, յորժամ սունիցեն ուսանել զի գիտա-
ցեն քե յորում շնորհաց եւ պատուի եղեն արժանի»:

(ԽԻ. ԿԱՆՈՆ ԼԱՏԻՆԿԵՏԻ)

Թարգմ. Հիւանդութեան մեջ մկրտածը, ստող-
ջանալէն յետոյ պէտք է հաւասոյ ուսանելիք ստովի
գիտալու համար քե ինչ շնորհաց եւ ինչ պատուի
արժանացաւ:

Հիւանդութեան պարագային մկրտութիւնը ըն-
կըղմամբ չէր կատարուեր, այլ սրտկամբ կամ
հեղմամբ (capsimus clinicoruns).

* * *

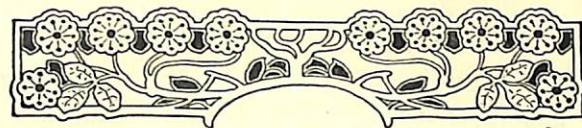
17. «Որ ընդ երկուս անուանութիւնս խառնա-
կեցաւ յե մկրտեան, կամ հարձ ստացաւ, ոչ կարե
շինել եպիսկոպոս կամ երեց, կամ սարկաւագ, կամ
բնաւ իսկ ի ֆանանայական կարգի»:

(ԺԵ. ԿԱՆՈՆ Ս. ԱՌԱՔԵԼՈՅ Ի ՁԵՌՆ ԿՂԵՄԱՅ)

Թարգմ. «Ով որ մկրտեալէն յետոյ երկու անգամ
պատկով կապուած ըլլայ, կամ հարձ (= παλλαγή)
ուրեւնայ, եւ չէ կարող եպիսկոպոս, կամ երեց, կամ
սարկաւագ ըլլալ եւ կամ ֆանանայական կարգի ան-
դամակցիլ»:

Մկրտութիւնը անհաւատի կրկնակի ամուս-
նութիւնը կ'սրբէ: Իսկ մկրտութենէն յետոյ կրկնա-
կի ամուսնացողը չկրնար եկեղեցական ըլլալ: Նոյն
բանը կ'ըսէ Ս. Բարսեղ (Կ. 20): — «Սարկաւագ»
բառը պակաս է յունարէնի մէջ, սակայն լատինա-
կանին մէջ կայ:

ՄԱՍՆ Գ.

ՔՐԻՍՏՈՆԵԱԿԱՆ ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ
ՎԱՐԴԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ

ՄԿՐՏՈՒԹԻՒՆԸ այն սրբաբար խորհուրդն է, որ

- Ա. Հոգեւորապէս զմեզ վերստին կը ծնանի.
- Բ. Որդեգիր կ'ընէ Աստուծոյ .
- Գ. Կ'սրբէ մեր մեղքերը .
- Դ. Կ'անդամակցէ եկեղեցւոյ .
- Ե. Կ'միացնէ Քրիստոսի .
- Զ. Ա. Հոգւոյն շնորհները կ'զեղու .
- Է. Կ'փրկէ զմեզ .

Ա. ՀՈԳԵՒՈՐԱՊԷՍ ՎԵՐՍՏԻՆ Կ'ԾՆԱՆԻ

Հոգեւորապէս զմեզ վերստին կ'ծնանի. — Ինքն Քրիստոս ըսաւ «Եթէ ոք ոչ ծնցի վերստին» (*) (γεννηθῆναι ἄνωθεν) ոչ կարէ տեսնել զարքայութիւն Աստուծոյ: Բացայայտ խօսքով. «Եթէ ոք ոչ ծնցի ի ջրոյ և ի հոգւոյ ոչ կարէ մտանել յարքայութիւն Աստուծոյ» (Յովհ. Գ. 3, 5): Երբ վերստին ծննդեամբ, այսինքն՝ Մկրտութեամբ Ս. Աւագանին, մարդկային հոգին նորոգ կ'ծնանի՝ իր մարմնաւոր բնութիւնը բոլորովին չմեռնիր, այլ տակաւին կ'ապրի. այս երկու ներհակութիւնները միմեանց դէմ միշտ կ'մաքաւին մարդու ներսիդին (Հռովմ. Է. 23):

(*) Ἀνωθεν (վերստին) բառը, որ ուրիշ երեք համարներու մէջ ալ կ'գործածէ Յովնան Աւետարանիչ (Գ. 31. Թ. 11, 13) տեղակամ իմաստ ունի. և կ'նշանակեն ի վերուստ, այսինքն երկինքէն: Այդ համարները կրնան բաղդատուիլ «յԱստուծոյ ծննանիլ» բացատրութեամբ զործածուած համարներուն հետ. (Յովհ. Ա. 13, Ա. Յովհ. Բ. 29 Գ. 6, 7): Մեկնաբաններէն ոմանք մեր վերոյիշեալ համարին (Գ. 3) մէջ զործածուած Ἀνωθεν բառին ալ կ'ուզեն ի վերուստ իմաստը տալ փոխանակ վերստինի, Բայց պէտք է ըսել՝ որ իմաստը խեղամիւրած կ'ըլլան բոլորովին. վասն զի յաջորդ համարները կ'ապացուցեն՝ թէ Յիսուսի ըսածը ոչ թէ «ի վերուստ» իմաստ ունի, այլ «վերստին»ի. նոյնը կ'հասկնցուի նաեւ Նիկիոյի մօտ վարանումէն ալ. «Զիմարդ կարէ մարդ ծնանիլ որ ծերն իցէ, միթէ մարմ ինչ իցէ անդրեւ յորովայն մօր իւրոյ կրկին մտանել և ծնանիլ» (Յովհ. Գ. 4):

մարդուն վիճակը այնուհետեւ կուլ մըն է (Ա. Տիմ. 2. 12), վասն զի մարմինը կ'ցանկայ հոգւոյն հակառակ և հոգին մարմնոյն հակառակ (Գաղ. Ե. 17) և սակայն ճշմարիտ քրիստոնեայն, այսինքն՝ ի ջրոյ և ի հոգւոյ ծնած մարդը, պիտի կրբայ նայ ամէն կերպով յաղթող հանդիսանալ մարմնի վտանգներուն դէմ (Հռովմ. Է. 23—25):

Բ. Կ'ՈՐԴԵԳՐԷ ԱՍՏՈՒԾՈՅ

Կ'որդեգրէ Աստուծոյ. — Մկրտութեամբ ստացուած նորոգ կեանքը իր հետ կ'ընդէ նաեւ նոր կապ մը Աստուծոյ հետ. Մկրտեալները Աստուծոյ որդիներ են. «Քանզի ամենեւին որդիք Աստուծոյ էք հաւատովք ի Յիսուս Քրիստոս, որք մի անգամ ի Քրիստոս մկրտեցարուք զՔրիստոս զգեցեալ էք» (Գաղ. Գ. 26, 27): «Իսկ որք ընկալան զնա ետ նոցա իշխանութիւն որդիս Աստուծոյ լինիլ» Յովհ. Ա. 15 բաղդ. Ա. Յովհ. Գ. 7):

Գ. Կ'ՍՐԲԷ ՄԵՐ ՄԵՂՔԵՐԸ

Կ'արքե մեր մեղքերը. — Նախ՝ դիտենք որ Յովնանէս Մկրտչի Մկրտութիւնը կ'մատակարարուէր կոչմամբ յապաշխարութիւն, և մեղաց խոստովանութեան պայմանաւ, և կ'իջուէր «Ապաշ-

խարութեան մկրտութիւն մեղքերու թողութեան համար» (Մարկ. Ա. 4)։ Այս Մկրտութիւնը պատ-
րաստութիւն մըն էր Քրիստոսի Մկրտութեան։ Իսկ
Քրիստոսի Մկրտութիւնը, մեղաց քողորքեան և
վերստին ծննդեան պատճառ և հեռեւորար ատու-
ածածային էր. — Անանիա կ'ըսէ Պօղոսի. «Արի՛,
մկրտեաց եւ լուս' զմեզս քո» (Գործ. ԻԲ. 16)։
Պօղոս Առաքեալ առ Կորնթացիս զրած թղթին մէջ
ալինարի մը հետեւէ յետոյ այն բարոյական վիճակին
վրայ, որ իրենց երբեմնէ կեանքն էր, կ'յաւելու.
«Այլ լուացարուք, այլ սրբեցարուք, այլ արդա-
ւայարուք յանուն Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստո-
սի և ի Հոգին Աստուծոյ մերոյ» (Ա. Կորնթ. 2.
11). և միեւնոյնը ըստած է բոլոր քրիստոնէից
«Քրիստոս սիրեաց զեկեղեցի, և զանձն իւր մա-
սնեաց վասն նորա, զի նա արքեաց սրբութեամբ
աւազանին բանիւ» (Եփես. Ե. 25, 26)։

Գ. ԱՆԴԱՄԱԿԻՑ Կ'ԸՆԷ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

Անդամակից կ'ընեն եկեղեցւոյ. — Ինչպէս
թլիսատութիւնը հրէական Եկեղեցւոյ մէջ հաստա-
տուած էր իրրեւ անդամակցութիւն հրէական ուխ-
տին, նոյնը կրնանք ըսել մկրտութեան համար.
վասն զի մկրտութիւնն եւս միջոց մըն է քրիս-
տոնէական Եկեղեցւոյ անդամակցութեան։ Քրիս-
տոնէական Եկեղեցին անդամակից չընդունիր այն

անձը, որ չէ մկրտուած։ Ըսել թէ անձ մը մկր-
տուած է, կ'հասկցուի, որ քրիստոնէական ուխտին
կ'վերաբերի. «Ոմանք յօժարութեամբ ընկալեալ
ղրան նորա մկրտեցան և յաւերսն յաւուր յայնմիկ
«զիք իրրեւ երեք հազարք» (Գործք Բ. 41)։

Ե. Կ'ՄԻԱՑՆԷ ԸՆԴ ՔՐԻՍՏՈՍԻ

Կ'միացնէ ընդ Քրիստոսի. — Քանի որ Ե-
կեղեցին Քրիստոսի մարմինն է (Կող. Ա. 18) հե-
տեւորար Եկեղեցւոյ անդամակից ըլլալով կ'միա-
նանք Քրիստոսի հետ եւս, և կ'ըլլանք մին իր ան-
դամներէն (Ա. Կորնթ. ԺԲ. 27). «Որք միանգամ
ի Քրիստոս մկրտեցարուք զՔրիստոս զգեցեալ էք»
(Գաղ. Գ. 27), և Քրիստոնէից մարմինները ան-
դամներ են Քրիստոսի» (Ա. Կորնթ. 2. 15. Բազդ.
Եփես. Գ. 15, 16)։ Ուստի երբ կ'ըսուի՝ թէ հա-
ւատացեալք են ի Քրիստոս, կ'հասկցուի թէ կ'մեռ-
նին անոր հետ, կ'ապրին անով և նա անոնց մէջ։
(Հռովմ. 2. 3, 4. Հմտ. Կող. Բ. 12, 20. Գ. 1)։

Զ. Ս. ՀՈԳԻՈՅՆ ՇՆՈՐՀՆԵՐԸ Կ'ԶԵՂՈՒ

Ս. Հոգւոյն շնորհները կ'զեղու. — Մկրտեալ
քրիստոնեայն կ'ստանայ նաեւ շնորհներն Հոգւոյն

Սրբոյ, մինչդեռ Յովհաննու Մկրտութիւնը չունէր իր մէջ այդ բանը:

Ահա այս եւս է այն մեծ տարբերութիւնը, որ կայ այդ երկու մկրտութեանց մէջ (Մատթ. Գ. 11, Մարկ. Ա. 7, Ղուկ. Գ. 16, Յովհ. Ա. 26. Գործք. ԺԺ. 9—6): «Քանզի միով Հոգւով մեք ամենեքեան ի մի մարմնի մկրտեցաք» (Ա. Կորնթ. ԺԲ. 13). բայ աստի քրիստոնեայ անհատը ոչ միայն եկեղեցի մըն է՝ «Ի բնակութիւն Աստուծոյ Հոգւով», (Եփես. Բ. 22. Բաղդ. Բ. Կորնթ. Զ. 16. Ա. Պետ. Բ. Կ.) այլ նաեւ տաճար է Հոգւոյն Սրբոյ (Ա. Կորնթ. Զ. 19): «Եւ նոյն ինքն Հոգին վկայ է Հոգւոյս մերում, եթէ եմք որդիք Աստուծոյ, և եթէ որդիք ապա ժառանգք. ժառանգք Աստուծոյ և ժառանգակիցք Քրիստոսի» (Հռովմ. Ը. 16, 18):

Է. Կ՛ՓՐԿԷ ԶՄԵՉ

Կ'փրկե զմեզ. — «Որ հաւատայ և մկրտեցայի կեցցե», անոնք որ եկեղեցւոյ անդամակից են «փրկեալ»ներ են. փրկութիւնը Աստուծոյ արքայութիւնն է. «Եթէ ոք ոչ ծնցի ի ջրոյ և ի հոգւոյ ոչ մտցէ յարքայութիւն Աստուծոյ» (Յովհ. Գ. 5). Փրկութիւնը յաշիսեմակաւ կեանքն է. Յիսուս խօսելէ յետոյ Նիկողիմոսի հետ ի ջրոյ և ի Հոգւոյ ծնանելու հարկին վրայ. կ'յաւելու՝ թէ Աստուծո

ղրկեց զինք յաշխարհ, որպէս զի «Ով որ հաւատայ իրեն՝ չկորսուի, հապա յաւիտեանական կեանք ունենայ»: Մկրտութեամբ կ'պատկանինք Անոր, որ կեանքն է (ԺԳ. 6) և նա՝ որ կ'ընդունի Որդին, կեանք կ'ընդունի (Ա. Յովհ. Ե. 12):

Մկրտեալը մկրտութեամբ այս ճրի շնորհներուն կ'արժանանայ կատարելապէս այն ատեն միայն՝ երբ լիովին կ'իրազործէ հաւատքի բոլոր պահանջները, որով և արթուն կեանք մը կ'վարէ և այլ եւս չիյնար հոգեւոր քունի ու թմրութեան մէջ (Ա. Պետր. Գ. 21), իսկ եթէ այդ պահանջները չիրազործեն՝ իր դատապարտութիւնը կ'հրաւիրէ իր վրայ:

Մկրտեալը պէտք է շարունակ հաւատքով զօրանայ, որպէս զի կարողանայ վայելել այս շնորհները: Բաւական է որ մարդ հեռանայ սատանայի իշխանութենէն, աշխարհասիրութենէ, յետոյ ունենայ հաւատքով փրկութեան գիտութիւն, ձգտում ու տենչանք և անձկութիւն զգայ դէպ ի փրկութիւն, այն ժամանակ մկրտութիւնը շնորհաբեր և երջանկացուցիչ կ'ըլլայ անոր համար:

ՅԱԻԵԼՈՒԱԾ

ԱՌԱՆՑ ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ ՄԵՌՆՈՂ ՄԱՆԿԱՆ
ԱՌԹԻԻ ԳՐՈՒԱԾ ՄԻ ՆԱՄԱԿ
ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՄԸ ԿՈՂՄԷ

Բարեպաշտուհի Տիկին .

Մեծ ցաւով կարգացի Ձեր նամակը . Ձեր անդրանկին յանկարծական կորուստը , յուզեց զիս խորապէս երբ մանաւանդ կարգացի եւս թէ Ձեր հոգեւէր սիրան դառնազոյն վէրք մը ընդունել է նորա առանց մկրտութեան վախճանելովն և առանց յուղարկաւորութեան հանդէսի թաղուելովն :

Արդարեւ ցաւալի է պատահարն , — ինչպէս կը բացատրէ Ձեր գիրն — որ սաստկազոյնս վիրաւորած է զՁեզ քան զմարմնոյն այն հոգեկան կորուստն , զրկեալ տեսնելով զՁեզ այն քաղցր մխիթարութենէն , զոր պիտի ունենայիք այդ դառն կորստեան մէջ , ինչպէս գեղեցիկս կը բացատրէք գէթ « Ջրեշտակ մը թռուցած ըլլալով Աստուծոյ արթնոյն առջեւ » : Ձեր խորտակեալ յոյսը հաստատուելու հա-

մար, առ իս ղ խմել խորհած էք թերեւս մխիթա-
րական րան մը լսելու և կ'աղագրելու համար Ձեր
վհատեալ միտքը և բուժելու Ձեր վիրաւորեալ սիրտը :
Ամենայնօր սիրով կը վաւթամ տալ այդ պատասխա-
նը, և երջանիկ պիտի համարեմ զիս, եթէ կարող ըլ-
լամ իրօք Ձեր խնդրած մխիթարութիւնը մատուցու-
նել, լուծումն տալով Ձեր տարակուսանքին, հաստա-
տելով Ձեզ այն ճշմարիտ համոզման մէջ որ թէեւ Ձեր
մանկիկն առանց մկրտութեան մեկնեցաւ աշխար-
հէ, բայց (ըստ Ձերդ մայրենի ուղղադատ զգաց-
ման և գողտր բացատրութեան) այդպիսի «Հրեշ-
տակ մը» ո՛ւր պիտի կարենար դադար առնուլ եթէ
ոչ յերկինս : Թողլով առ վայր մի ուրեմն այդ զգա-
յական մտածութեանց ձեւը, ստիպուած եմ խօսիլ
նախ, ինչպէս հարցմանցդ և խնդրոյն ընտելիւնը
կը պահանջէ, աստուածաբանօրէն, բայց բարեբաղ-
տաբար ըստ ամենայնի պարզ է խնդիրն, և անաշ-
խատ հասկնալի պիտի ըլլայ Ձեզ այդ լեզուն, և
գոհանայ Ձեր միտքն նախ՝ ապա և սիրտն :

Նախ և առաջ այն կ'ուզեմ հերքել, ինչպէս կ'կար-
ծեն ոմանք, թէ քրիստոնեայ և ուղղափառ ծնողքնե-
րու իսկ ծնունդները, քանի որ չեն մկրտուած, պիղծ
են և իբր հեթանոս կ'համարուին Աստուծոյ առջև :
Բողբոլին թիւր կարծիք է այդ և անհամաձայն ու-
ղիդ հաւատոյ և յուսոյն վարդապետութեան : Եթէ
պիղծ համարել պէտք է այդպիսի ծնունդները, ի՞նչ
նշանակութիւն ունի ուրեմն օրինաւոր ամուսնու-
թեան մը ընդունած օրհնութիւնը, զայն սուրբ

խորհուրդ նկատելն, և Առաքելոյն ըսելը թէ «Պատ-
ուակսն է ամուսնութիւն և սուրբ են անկողինք» :
Ի՞նչպէս ներելի է կարծել թէ սուրբէն պիղծ բուն
յառաջ կու գայ, և թէ օրհնեալ ամուսնութեանէ մը
անիծեալ որդիներ և Աստուծոյ ատելիներ կ'ծնանին :
Ընդհակառակն հաւատալ հարկ է որ սուրբ և օրհն-
եալ ծնունդներ են, ոչ միայն անոր համար որ
«սուրբ անկողնոյ» ծնունդներ են այլ որովհետեւ
նախասահմանուած և նախապատրաստուած են ի-
րենց անկողնոյ սրբութեամբ և հաւատովք ընդ հուպ
սուրբ Հոգւոյն շնորհքն ընդունելու սկսեալ ի սուրբ
մկրտութենէն և բոլոր դրոշմէն, որով և եկեղեցւոյ
անդամ գրուելու և Աստուծոյ որդեգիր ըլլալու,
որոյ պատճառաւ և Երախոյ (Cathécumène) կը
կոչուին, այսինքն պատրաստեալք նուիրելու Աս-
տուծոյ որդւոյ դասուն, զոր չէ բնաւ ներելի՝ հա-
ւասար դնել ընդ անհաւատս կամ ընդ հեթանոսս :

Քրիստոնէական վարդապետութեան սկզբունք-
ներուն մէջ ներդաշնակութիւն մը կայ, որուն
լաւ ուշ գնելու ենք և որմէ խոտորելու չենք զի
կրնան զիրար լուծաբանել մութ խնդրոյ մէջ իրարու
մօտ բերուելով : Այս կերպով կրնանք վերահաս-
տատել վերեւ բաժնիս : Ծանօթ է ամէնուս մեր
և ուրիշ Արեւելեան եկեղեցւոյ մէջ պատարագի
խորհրդակատարութեան մէջ այն մատնաւոր մեծա-
րանքը որ կը մատուցուի ընծայից սրբադործութեանէն
առաջ վերաբերման ժամանակ, ոչ այլ պատճառաւ,
բայց եթէ անոր համար որ սահմանուած են Սուրբ

խորհրդոյն ընծայներուն նուիրագործութեան նիւթ
ըլլալ: Եթէ այսպէս այդ նուիրական իրերն անհոգի
և դեռ անսուրբ հայն ու զինին յանկարծ մեծարանքի
կ'արժանանան, մի միայն վասն զի յետոյ սրբութեան
պատուոյ պատճառաւ պիտի լինին արժանի, քանի՜
աւելի նորածին բանաւոր արարածներուն հոգին և
մարմինը արժանի են պատկառանաց, որ քրիստոնեայ
և սուրբ ամուսնութենէ ծնած՝ նախաւորմանեալ են
ընդ հուպ տաճար և բնակարան ըլլալու չնորհաց սուրբ
Հոգւոյն. «Ձի մարմինք Ձեր տաճար են Հոգ-
ւոյն Սրբոյ»: Քանի՜ ուրեմն կը սխալին անոնք որ
մոռնալով այդ սկզբունքը քրիստոնեայ ծնողքէ
ծնած նորածին մանուկները հաւատար կը համարին
հեթանոսաց, և անոնց մարմինը պիտի և անար-
ժան սուրբ գերեզմանաց: Ահա այսքան է մեր զի-
տութեան չափը նոյն իսկ մեր կրօնական հիմնական
գաղափարաց մէջ:

Գանք այժմ երկրորդ աստուածաբանական
տեսութեան, որ աւելի կը մօտեցնէ զմեզ մեր
խնդրոյն, այսինքն է Մկրտութեան խնդրոյն: Աւե-
լորդ է ըսել թէ անհերքելի և անհրաժարելի պայ-
ման է որ ամէն անոնք որ կ'ուզեն եկեղեցւոյ անդամ
ըլլալ, Քրիստոնեայ անունը կրել և Աստուծոյ որդե-
գրել, նոյն իսկ փրկչական հրամանաւ պարտին մկր-
տութեան աւագանտան սրբուիլ, արժանանալու
համար ընդունելութեան ու և է Աստուածային
չնորհաց, որոց առաջինն է նոյն իսկ Դրոշմն որ
մկրտութենէն անմիջապէս ետքը կը տրուի: Սա-

կայն պէտք է դիմնալ թէ ըստ Աստուածաբանից և
Սուրբ Հայր պարզապիտութեանց երեք տեսակ են
մկրտութիւնք. ցրոյ, արեան և սիրոյ:

Ջրոյ մկրտութիւնը սովորականն է և ծանօթն.
արեան մկրտութիւնը այն է որ երբ մէկը, թէեւ
հեթանոս, քրիստոնէութիւն դաւանելով դեռ
չմկրտուած իր կեանքն տայ Յիսուսի Քրիստոսի և
նահատակուի, (ինչպէս շատ անգամ պատահած է
ի հնումն հալածանաց ժամանակ, որոնց կարգէն կը
դասուին Բեթղէնէմի մանուկները) իրենց թափած
արիւնը մկրտութիւն կը համարուի: Այս էր և
Քրիստոսի իւր խաչելութեան այն անուամբ կո-
չելը. «Մկրտութիւն մի ունիմ մկրտիլ»: Եւ այս
արեան մկրտութիւնը ջրոյ մկրտութենէն աւելի
գերազոյն համարուած է:

Այն որ մեր խնդրոյն կը վերաբերի՝ է երրոր-
դէն, որ է սիրոյ մկրտութիւն այս է՝ ըզձականն:
Ասով կը մկրտուի մէկը երբ կ'տենչայ և կ'պատրաս-
տուի մկրտուիլ, բայց անակնկալ մահուամբ մը կ'ար-
գելուի կատարելէ. իւր անհնչ և դիտաւորութիւնը
իրական մկրտութեան տեղը կը բռնէ առաջի Աս-
տուծոյ որ «Հայի ի սիրտ և ոչ յերես մարդոյ»:
Ձայս կ'ուսուցանեն և եկեղեցւոյ Աստուածաբանները
և սուրբ Հայրերը. ինչպէս են Տիրուղիանոս, Որո-
գլինէս, Օգոստինոս, Ամբրոսիոս և յայսմ նշանաւոր
է վերջնոյս խօսած դամբանականն ի մահ՝ Վաղեն-
տիանոս բարեպաշտ կայսեր, որ յանկարծական
բռնի մահուամբ դեռ չմկրտուած երբ վախճանեցաւ

սուրբ հայրապետան կը միխթարէր բարեպաշտ ժողովուրդը, այդ սիրոյ (— ընդակալն) մկրտութեան վարդապետութիւնն ընելով: Ահա Աստուածատէր Տիկին, այդ սիրոյ մկրտութեամբ մկրտեալ մեկնած է նաեւ Ձեր մանկիկն սիրամուտնդ: Բայց անշուշտ տարակուսելով մը պիտի հարցնէք ինձ թէ ի՞նչպէս այդպիսի իղձ մը կրնայ ունեցած ըլլալ անխօս և անգէտ մանկիկ մը: — Հաւատով և տենչիւ իւր ծնողացն: Որպէս զի Ձեզ բոլորովին մութ և լոկ վճռական պատգամ չթուին խօսքերս և դուք գարծնալ երկրայութեան մէջ չտատանիք, լուսաբանեմ այս կէսն ալ:

Վերստին Աստուածաբանականին դառնալով, Ս. Գրոց կարեւոր սկզբունքներէն մին է Հաղորդութիւն Սրբոց քառածն, այն է հոգեկան ներքին հաղորդակցութիւն որ Հայ եկեղեցւոյ անդամոց մէջ կայ. որով միոյն բարեգործութիւնն և մինչեւ իսկ հաւատոյ արդիւնքն կը փոխանցի միւսին, գլխաւորապէս երբ սա կը գտնուի այնպիսի վիճակի մը մէջ որ անկարող կ'ըլլայ պահանջուած բարին անձամբ գործադրելու: Բաղմաթիւ են այս մասին օրինակներ և յայտնի նոյն իսկ Մուրթ Աւետարանին մէջ: Գիտեմք որ Քրիստոսի հրաշագործելն նախ հաւատք կը պահանջէր անոնցմէ որ բռնութիւն կը հայցէին, սակայն կը տեսնեմք որ երբ Քանանացի կիներ իւր աղջկան համար կը պաշտէր, կամ տառապեալ հայրն իւր դիւահարեալ որդւոյն համար «Օգնե՛՛ս անհաւատութեանս իմում»

կ'ըսէր, և կամ հարիւրապետն իր հիւանդ ծառային համար որ անդամալոյժ ինկած էր յանկողին քանդի այդ հիւանդք անկորող էին իրենց հաւատքը յայտնելու. Քրիստոս բաւական համարեցաւ այդ միջնորդ և բարեխօս եղողներուն հաստատ հաւատքը և շնորհեց իւրաքանչիւրին իւր պարգեւը: Այս վարդապետութեան զօրութեամբն է որ մեր նրնջեցելոց մեղաց համար կ'աղօթեմք և ողորմութիւն կուտամք, և մինչեւ իսկ Առաքեալն կ'յայտարարէ թէ «Սուրբ է այրն անհաւատ կնաւն», տուր ակնորոյ խորհրդոյն մէջ: Այս կապն ու հաղորդակցութիւնը ճշմարիտ և ուղիղ հաւատացելոց միջեւ չքնաղ և սքանչելի հրաշալեաց մին է քրիստոնէական կրօնից և նորա կենսական ոգին, որ զբովանդակ եղեղեցւոյ մարմինն հոգեպէս ի մի կը ձուլէ, «Ղմիոյ հոգւոյ զօրութեան ի նմա ներգործելով», որոյ գլուխն Քրիստոս է, և անդամք այնպիսի սիրով և միութիւն իրարու հետ շաղկապեալ հոգեկան կապով, որ մինչեւ իրենց հաւատոց և բարեգործութեանց արդիւնքը իրարու կը փոխանցի:

Այս սկզբամբ է և այս սկզբան վրայ հիմնեալ մեր խնդիրը, որ աղածրի անխօս և անկարող մանկիկն Մկրտութեան Խորհրդոյն մերձենալու կարող ըլլալու համար, — առ որ հարկ է կամք և յօժարութիւն, միանգամայն և հաւատոյ ծանօթութիւն և ուսումն, — միջնորդ մը մէջ կը մանէ, զոր կնիմնայր կը կոչեմք, ոչ լոկ իւր արտաքին ձեւ մը, այլ զի ներգործաբար փո-

խանորդ է մանկան հոգեկան հաւատքը, — ուստի և կարեւոր է որ այդ կնքահայրն ըլլայ քրիստոնեայ և ճշմարիտ հաւատացեալ, և ոչ բնաւ ալլադէն և հեթանոս: Արդ, որովհետեւ այդ կամաց և հաւատոյ դաւանութեան պայմանները կը լեցունէ կնքահայրն, ինքնին կը հետեւի թէ պէտք է ընդունիլ որ այդ մանկան ընդից (սիրոյ մկրտութեան) պայմանը եւս կ'լեցնէ կնքահայրն և կամ նոյն իսկ ծնողք իրենց պատրաստակամութեամբն: Լոկ ենթադրութիւն չէ ըսածս: Այսու իսկ մանաւանդ կը բացատրուի մեր հայ Եկեղեցւոյ մկրտութեան արարողութեան մէջ այն պարագան, որ մըկըրտող քահանան վստահ ըլլալու համար թէ մկըրտելին ունի՞ իրօք տենչ և փափաք մկրտուելու, ուրիշ բան չընէր, բայց հարցունել կնքահօրն թէ «Երախայս զի՞նչ խնդրէ» և երբ պատասխանն կ'ընդունի նոյն կնքահօր բերանով թէ «Հաւատք, Յոյս, Սէր և Մկրտութիւն», անմիջապէս «Ըստ հաւատոյ քոյ եղիցի քեզ» ըսելով որ է ըսել՝ կատարեալ կերպիւ միացեալ նկատելով կնքահօր հաւատքն երախային հաւատոյ հետ, կը մկրտէ: Արդ կը մնայ այլ եւս տարակոյս թէ նաեւ Ձեր վաղամեռիկ որդեակն, որ անդուստին առաջին օրէն կը կրէր յինքնան Ձեր ծնողացդ տրամադրութեան և պատրաստակամութեան մկրտքեան իղծը, բայց արգիլուելով առ այն հասնիլ անկարծելի մահուամբ մը, որուն ոչ ծնողքդ և ոչ ինքն է պատասխանատու, ինչպէս տեղեկացայ, Ձեր նամակներէն,

Սիրոյ Մկրտքիւնը մկրտուած չըլլայ: Քանի՜ աներկբայելի պէտք է ըլլայ Աստուածային շնորհն Ձեր անմեղ մանկան համար, որոյ նմանակիցները իւր Աստուածային գրկած մէջ ընդունելով Քրիստոս կ'ըսէր «Այդպիսեացդ է արքայութիւն Աստուծոյ»: Արդ, Փրկչին այս խօսքին առջեւ մէկ կողմանէ, և միւս կողմանէ Սուրբ Հարց վկայութեանց առջեւ, կարծեմ ոչ փոքր յանդուգն և նիւթազաւ ու նանրամիտ կրնան երեւիլ նոքա որ դեռ կասկածին թէ Ձեր այդ մանկիկն այդ տրամադրութեանց մէջ զոր նկարագրեցի իբր հրեշտակային մաքուր հոգեակ մը թուած չըլլայ Աստուծոյ առջեւ:

Ըսի ի վեր անդր թէ ունիմք տակաւին դժբաղդաբար նիւթական և հրէամիտ գաղափարներ մեր կրօնից կատարման մէջ, հակառակ իսկ Քրիստոսի բանիցն թէ «Ճշմարիտ երկրապագուաց պարտ է հոգւով և ճշմարտութեամբ երկիրպագանել», և ցաւով խոստովանելու եմք որ անկնիք վախճանեալ տղայոց հանդիսաւոր թաղումն չտալը գրեթէ ընդհանուր է բոլոր կաթողիկէ եկեղեցիներու մէջ նոյնպէս և մեր Եկեղեցւոյն մէջ, ուստի անստեղծանելի է Ձեր Պատ. Առաջնորդն, երբ այդ ընդհանրացեալ կանոնին ստիպուած է հպատակիլ, թիւր մեկնութեանց կամ կասկածանաց տեղի չտալու համար ռամիկին, որ շատ անգամ ամէն աստուածաբաններէ աւելի աստուածաբան է: Եկեղեցին եւս անստեղծանելի է իւր այդ խտրութեան մէջ, զի կրնայ ըլլալ որ ժողովուրդն գաղափարները լաւ

չճշգրեցող, Մկրտութեան Խորհրդոյն կարեւորութիւնն չտայ և անփոյթ գտնուի: Բայց որպէս և ըլլայ այլոց դատաւարանը և կարծիքը, Դուք, Բարեպաշտուհի Տիւղին, Ձեր այն բարի հաւատոյ և յուսոյն մէջ հոգեպէս անշարժ մնացէք, որ Ձեր սրտին հատորիկն որ Ձեր գրկէն անջատուեցաւ յանկարծ, ամբիժ էր հոգւով, ամբիժ և մարմնով, ծնունդ «Սուրբ անկողնոյ» սրբեալ օրհնութեամբ Եկեղեցւոյ և թէ ինչպէս իւր փոքրիկ մարմինն Ձեր մարմինին փարած անտի իւր անունդն կը ծծէր բնազդամբ մը, նոյնպէս և իւր հոգին Ձեր հոգւոյն և հաւատքին յարած, իւր հոգեւոր անունդն կ'ընդունէր, և այդ հոգեւոր կաթովն անած և պարարած թուա երկինք:

Այդ հաւատքով մխիթարեցէք Ձեր տրամեալ հոգին, թէ մի գուցէ խոտորելով անտի, այն վըտանգին մէջ իյնաք, որ Ձեր հաւատքն և միամըտութիւնն ի Բրիտանոս փոխանակ Ձեզ մխիթարութիւն և ափտիանք չարժեքու, ըլլայ պատճառ դառնութեան և ցաւոց, որ մեր կրօնքի ոգւոյն և վարդապետութեան բոլորովին հակառակ է, նա մանաւանդ մխիթարուած հոգւով դարձուցէք այժմ Ձեր ունն և բարեպաշտութիւնը այն գեղեցիկ կազմակերպութեան, զոր զմայլմամբ կարդացի Ձեր գողտըր և զգայուն նամակին մէջ ուր սրտածմբիկ հանդարտութեամբ մը կ'ըսէիք «Աստուծոյ կամքն էր որ այդ սիրուն հրեշտակը մեզմէ առնու», այո՛, Ձեզմէ առնու, իր քովն առնելու համար, ո՛ր, իւր կամքն օրհնեալ, օրհնեալ ըլլայ:

ՑԱՆԿ

	12
2օն Յիւստակի	3
Յաւաշարան	5

ՄԱՍՆ Ա.

Նախաբխսնէական մկրտութեան պատմութիւնը . .	9
Ա. Նորահաւատներու համար սահմանուած մկրտութիւնը .	10
Բ. Յովնանու Մկրչի մկրտութիւնը	15

ՄԱՍՆ Բ.

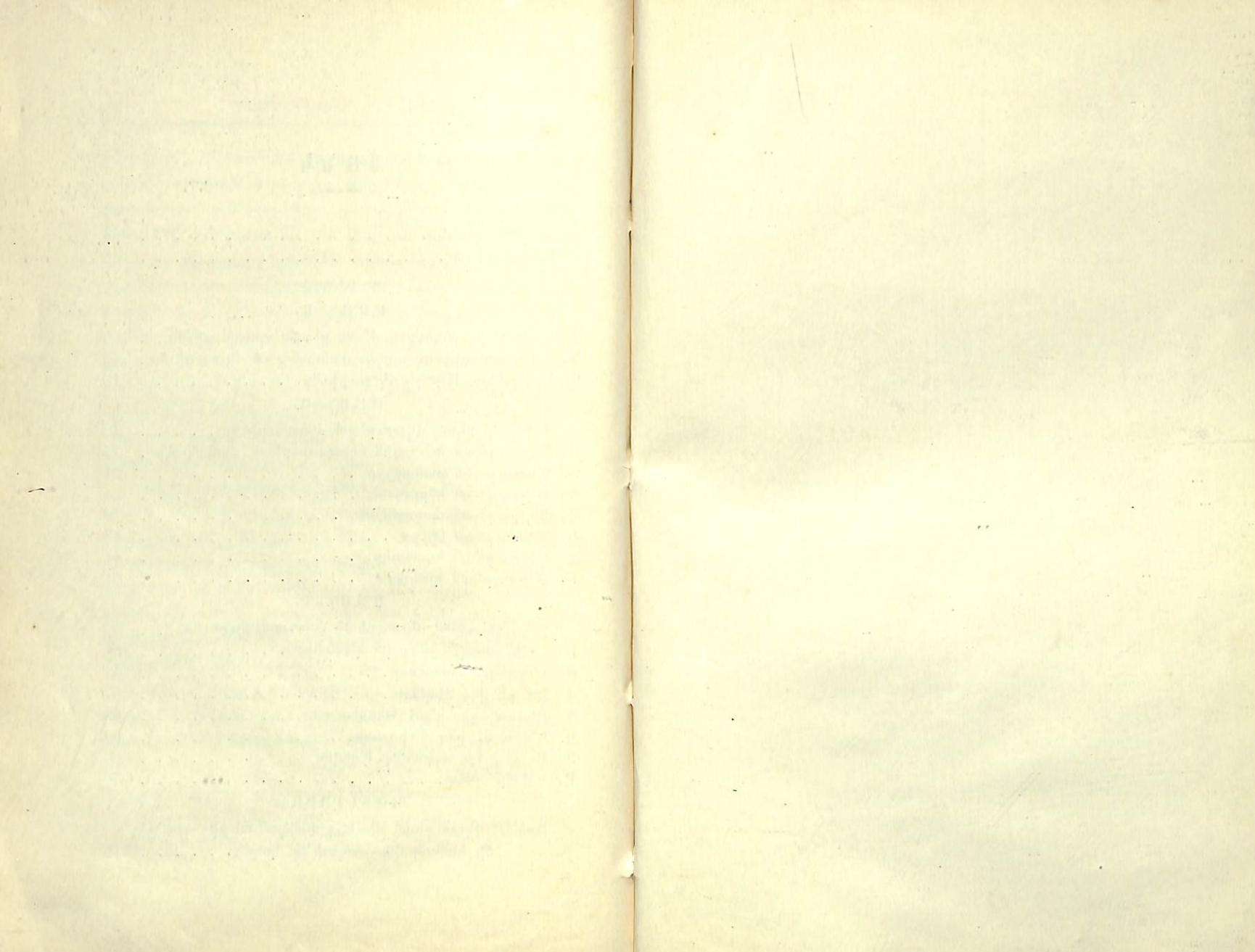
Բխսնէական մկրտութեան պատմութիւնը	19
Ա. Մկրտութեան Խորհրդին հաստատութեան ժամանակը .	20
Բ. Մկրտութեան բանաձեւը	21
Գ. Մկրտութեան ենթական	24
Դ. Մկրտութեան պատգոնեան	39
Ե. Մկրտութեան նիւրբ	43
Զ. Մկրտութեան եղանակը	44
Է. Մկրտութեան կանոններ	51

ՄԱՍՆ Գ.

Բխսնէական մկրտութեան վարդապետութիւնը . .	65
Ա. Հոգեւորապէս վերսին կ'ծնանի	66
Բ. Կ'որդեգրէ Աստուծոյ	67
Գ. Կ'սրբէ մեր մեղքեր	67
Դ. Անդամակից կ'ընէ Եկեղեցւոյ	68
Ե. Կ'միացնէ ընդ Բխսնոյ	69
Զ. Ս. Հոգւոյն շնորհներ կ'ընդուն	69
Է. Կ'փրկէ զմեզ	70

ՑԱԻԵԼՈՒԱԾ

Առանց մկրտութեան մեռնող մանկան առօրէ գրուած մի նամակ վարդապետի մը կողմէ	75
--	----

ՂԵՒՈՆԴ Վ. ԴՈՒՐԵԱՆԻ ԱՇԽԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

1. ԶՈՐՍ ԱԻԵՏԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ԾԱԳՈՒՄԸ ԵՒ ՎԱԻԵՐԱ-
ԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ. — Հետաքրքիր Քրիստոնեին ինչպէս եւ
սկեպսիկ մարդու համար ընթերցման արժանի գրուածք.
կեդրոնացեղին է Պալենց գրասուն. Գին 100 փր.

2. ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ. — Ուր կ'ընտելի խոր-
հուրդին կարեւորութիւնը, պատմական եւ վարդապե-
սական տեսութիւններով :
ԸՆԴ ՄԱՄԼՈՅ

3. Ս. ԳՐՈՑ ԲՆԱՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

1. Հանգիւստ

2. Բոյսեր

3. Կենդանիներ

Կ'մնայ ԱՆՏԻՊ

4. ՔԱՐՈՋՆԵՐՈՒ ԾՐԱԳԻՐՆԵՐ. — Թարգմանութիւնն
է Եւրոպացի ակադեմիկոս Բարդիչներու : Կ'մնայ ԱՆՏԻՊ

5. ՊԱՐՋ ՔԱՐՈՋՆԵՐ. — Կրօնական - Բարոյական
ընթերցումի յարմար գիրք մը. կեդրոնացեղին Պալենց
գրասունն է. Գին 12¹/₂ դր.

6. ՀՐԵՇՏԱԿՆԵՐԸ Ս. ԳՐՈՑ ՄԷՋ. — Փոքրիկ տե-
րակ մը :

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0161283

